

Samen op weg naar Herstel

Handleiding Herstelgericht werken
binnen de GI

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
1.1. De-link-went Gedrag	3
1.2. Herstelgericht werken als antwoord.....	3
1.3. Samen op weg naar Herstel	4
2. DEEL 1: Wat is herstelgericht werken	6
2.1. Herstel...Wat?	6
2.2. De Hersteldriehoek.....	7
2.3. Herstelcontinuüm.....	9
2.4. Herstelpiramide.....	9
2.5. Herstelgericht handelen.....	12
3. DEEL 2: Voorstel tot proces van Herstel in de GI	15
3.1. Aanbod Herstel Oriëntatiecentrum.	15
3.2. Aanbod Herstel in begeleiding 3-6-9 maand.....	17
3.2.1. Herstelgericht Leefklimaat	18
3.2.2. Methodisch groepswerk	19
3.2.3. Individueel herstel	21
4. Bronnen	27
5. Fiches	28



1. Inleiding

1.1. De-link-went Gedrag

Als er iets fout loopt, zeggen we soms 'vergeten en vergeven'. Dat is natuurlijk makkelijker gezegd dan gedaan. Conflicten horen van jongs af aan bij het leven en zijn doorheen ons leven belangrijke leermomenten. Als kind verkennen we de (sociale) wereld en hebben nood aan volwassenen die voor ons zorgen: zij helpen ons om gedrag bij te sturen indien nodig. We leren uit onze fouten en zeggen 'sorry'. Later is de puberteit een periode bij uitstek waarin we als jonge mensen grenzen opzoeken. Vaak gebeurt dit zonder problemen, maar in bepaalde gevallen en binnen bepaalde contexten loopt dit fout. Bij deze gevallen worden grenzen overschreden of wordt de wet overtreden. De conflicten zijn zo groot dat we als samenleving niet anders kunnen of willen dan te reageren. De aard, intensiteit en/of omvang van de schade dwingt ons in deze gevallen tot een reactie. Zomaar 'vergeten en vergeven' lijkt dan, jammer genoeg, niet meer mogelijk.

Bestrafen wordt vandaag nog vaak gezien als het best mogelijke antwoord op problematisch gedrag. Als bepaalde feiten die jongeren plegen in de media komen, klinkt de roep naar strengere straffen en nultolerantie in onze samenleving steeds luider. Mensen geven aan dat ze het gehad hebben met de zachte, 'bepamperende' aanpak naar jongeren toe. Echter, wie nauw toekijkt, weet dat dreigen en sanctioneren niet voor oplossingen zorgt. Sterker, ze hebben vaak een averechts effect. Strengere straffen voor daders zorgen er meestal niet voor dat criminele feiten in de toekomst uitblijven.

Door mensen te straffen, leren we hen vooral wat niet mag. Dit leidt jongeren onvoldoende naar het spoor van een gepast gedragsalternatief. Het is duidelijk dat de manier waarop we als samenleving én individu met probleemgedrag omgaan een neerwaartse spiraal van uitsluiting, afwijzing, onderdrukking en geweld op gang brengt. Jongeren die in de gemeenschapsinstelling terecht komen, kennen deze spiraal doorgaans zeer goed.

Hoe doen we het dan beter? We weten dat respectloos en normoverschrijdend gedrag nauw samenhangt met het ontbreken van een positieve link of relatie, hetzij tussen slachtoffer en dader of tussen de dader en zijn of haar omgeving. Jongeren die feiten plegen zijn de link kwijt met de maatschappij en hun naasten. Daarom stellen ze de-link-went (delinquent) (Depuyt et al, 2001) gedrag, de link met de samenleving is verdwenen. Losstaand van het al dan niet goedkeuren van het misdrijf van de dader luidt vooral de vraag: *Hoe kunnen we een antwoord bieden op de cyclus van uitsluiting, vervreemding, apathie en delinquentie? Hoe kunnen we als hulpverleners deze jongeren helpen mee verantwoordelijkheid op te nemen? Hoe kunnen we jongeren motiveren om de schade van hun delict te herstellen? Hoe kunnen we samen de kansen op re-integratie en insluiting in de gemeenschap maximaliseren?*

1.2. Herstelgericht werken als antwoord

Herstelgericht werken biedt, als andere manier van denken over criminaliteit, op de bovenstaande vragen tastbare antwoorden. In tegenstelling tot het bestraffende denkkader geeft herstelgericht



werken niet enkel de dader en de feiten een plaats in het proces, maar besteedt het vooral aandacht aan het slachtoffer, diens omgeving en de schade van de feiten. Naast materiële schade is er vaak sprake van emotioneel-psychische en existentiële schade. Binnen herstelgericht werken staan de noden van alle betrokken actoren (slachtoffer, dader en gemeenschap) centraal.

Het nieuwe decreet jeugddelinquentierecht van 15 februari 2019 geeft herstel en het nemen van verantwoordelijkheid een centrale plaats. Herstelgerichte maatregelen (zoals leerprojecten, HERGO, gemeenschapsdienst, bemiddeling,...), dewelke begeleid worden door de diensten herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA), verkiest men indien mogelijk boven ingrijpende maatregelen zoals een plaatsing in de gemeenschapsinstelling.

Het nieuwe jeugddelinquentiedecreet stelt een nieuwe opdracht voorop in gemeenschapsinstellingen. Men gaat er vanuit dat jongeren die begeleid worden in de GI zoveel mogelijk kansen moeten krijgen om hun verantwoordelijkheid op te nemen. Dit kan door slachtofferbewust en herstelgericht te werken en indien mogelijk jongeren te motiveren om de schade te herstellen. Dit vraagt logischerwijs een andere kijk dan het reeds geïmplementeerde delictgerichte werken. Vanuit deze visie zal er voortaan met een 'herstelgerichte bril' naar het traject van de jongere gekeken worden. Concreet betekent dit een open houding om – binnen bepaalde grenzen en afspraken – te praten over feiten als een conflict tussen de dader, het slachtoffer en de samenleving. Het bespreekbaar maken van slachtoffer- en herstelthema's in een gesloten context is echter niet eenvoudig. Een gesloten context heeft vaak tot gevolg dat het moeilijker wordt om te kijken naar de gevolgen van het misdrijf voor het slachtoffer en andere betrokkenen. Daarnaast toont onderzoek aan dat jongeren die feiten plegen doorgaans minder empathie tonen en regelmatig weinig motivatie hebben om verantwoordelijkheid op te nemen voor hun daden (Le, Sage, 2004). Daarbij komt nog de moeilijkheid dat iedere jongere en ieder delict anders is. Deze factoren wijzen erop dat we maximaal rekening dienen te houden met de individuele levensloop, kwaliteiten en beperkingen van deze jongeren.

Herstelgericht werken is een doorslaggevende evolutie binnen de GI. Een goed herstel brengt draagt ertoe bij dat we als mens een bladzijde kunnen omdraaien en verder kunnen gaan in het leven. Je wordt vrijer rond wat gebeurd is. Daarom zijn we er als GI van overtuigd dat de transitie van geslotenheid naar herstel een belangrijke drijfveer dient te worden van onze werking.

1.3. Samen op weg naar herstel

In deze handleiding schetsen we een kader en leveren we enkele tools die individuele-, leef- en leergroepbegeleiders verder kunnen helpen bij het verder implementeren van de herstelgerichte visie binnen de gemeenschapsinstelling. De handleiding is een verzameling van inspirerende herstelgerichte praktijken die mogelijks bruikbaar zijn in de setting van de gemeenschapsinstelling. Ze is in geen geval draaiboek met vaste protocollen. De handleiding bevat materiaal dat mogelijks een eerste aanzet kan zijn in het ontwikkelen van een herstelgericht aanbod binnen de GI.

In het eerste deel van deze handleiding zullen we de basisprincipes en de geschiedenis van het herstelrecht bespreken. Ook bespreken we enkele belangrijke concepten binnen herstelgericht werken.



Om herstel een duidelijke plaats te geven in de werking van de GI grijpen we in het tweede deel terug naar de vaak gehanteerde graadstrategieën van Kok. Hij formuleerde in 1984 de manier waarop 'behandeling' effectief kan zijn, waarbij 1) de eerstegraads strategie; 2) het leefklimaat; 3) de tweedegraads strategie (methodisch groepswork) en 4) de derdegraads strategie (individuele behandeling) cruciale elementen zijn. De eerstegraads strategie en het leefklimaat vormen de basis voor de andere twee elementen van behandeling volgens Kok. Net zoals we deze graadstrategieën gebruiken om het delictgerichte werken in de GI vorm te geven (zie modulering publieke jeugdinstelling 3.0, p30) kunnen we deze tevens gebruiken om herstelgericht werken structureel te kaderen. Aan de hand van de drie niveaus (leefgroep, leergroep en individueel) visualiseren we het hersteltraject van een jongere binnen de GI en de bijhorende activiteiten.

We nemen elk niveau van herstel onder de loep en geven handvatten mee in de vorm van methodieken en activiteiten. Eerst spreken we over een Herstelgericht leefklimaat en reiken we enkele modellen en tools aan die begeleiders kunnen ondersteunen in het dagelijks herstelgericht handelen met jongeren. Gezien er verschillende standaardwerken zijn rond leefklimaat (bvb. Leefklimaat in de klinische forensische zorg van Van der Helm, 2013) beperken we ons tot enkele praktische tips en algemene kaders.

Vervolgens beschrijven we hoe herstel in een leergroep vorm kan krijgen, wat aandachtspunten zijn op dit niveau en verwijzen we naar welke cursussen of pakketten op dit niveau bruikbaar zijn.

Tot slot bespreken we het meest belangrijke deel, namelijk de manier waarop een herstelproces op individueel niveau vorm kan krijgen bij een jongere en diens omgeving. Verantwoordelijkheid opnemen en herstellen is namelijk vooral een individueel proces. We bespreken een aantal stappen die begeleiders en contextbegeleiders kunnen zetten om met een jongere en zijn omgeving aan de slag te gaan. Verder reiken we aan de hand van FICHES enkele tools aan die individuele- en contextbegeleiders kunnen gebruiken tijdens gesprekken of activiteiten. Deze FICHES zijn achteraan in de bundel terug te vinden.

In de toekomst kunnen de methodieken verder aangevuld en uitgebreid worden, onder meer via groepswerken en afstudeerprojecten door master- en bachelorstudenten, zoals in het verleden en nu ook reeds het geval was en is.



2. Wat is herstelgericht werken?

2.1. Herstel... wat?

Herstelgericht werken is historisch gezien de eerste manier van hoe we als mens omgingen met conflicten: door te praten met de betrokkenen, naar hun noden te luisteren en samen naar een oplossing te zoeken. Herstelrecht of 'Restorative Justice' biedt sinds begin jaren '70 een kritisch antwoord op het dominerende bestraffingsmodel. De definities van herstelrecht lopen wat uiteen; noties die echter steeds terugkeren zijn de focus op de schade veroorzaakt door het delict, het leed van het slachtoffer en het samenbrengen van drie centrale actoren (dader, slachtoffer en maatschappij) in een zoektocht om samen recht te doen aan deze schade. Herstelrecht focust zich specifiek in het herstelgericht afhandelen van strafbare feiten.

Herstelgericht werken of 'Restorative Practice' is breder. Het International Institute of Restorative Practices (IIRP) definieert herstelgericht werken als volgt: *"De sociale wetenschap die bestudeert hoe sociaal kapitaal opgebouwd kan worden en sociale discipline bereikt kan worden door middel van participatief leren en gedeelde besluitvorming"*. Wie herstelgerichte praktijken implementeert, poogt menselijk gedrag te verbeteren, misdaad en onrecht te verminderen, burgerschap te versterken en relaties en schade te herstellen (Wachtel, 2020). Binnen een pedagogische integrale benadering wordt herstel ruim ingevuld als het creëren, in stand houden en herstellen van zichzelf en relaties met anderen, het betrekken van stakeholders bij het maken van een gedeelde keuze en het geven van kansen en verantwoordelijkheid. Herstelgericht werken kan enkel binnen een positief leefklimaat waar jongeren authentieke aandacht ervaren en motivatie vinden om herstelgerichte vaardigheden te ontwikkelen en vervolgens relaties te herstellen (Deklerck, 2015). Kortom, herstel gaat over hoe we met elkaar omgaan als mensen en reageren op conflicten.

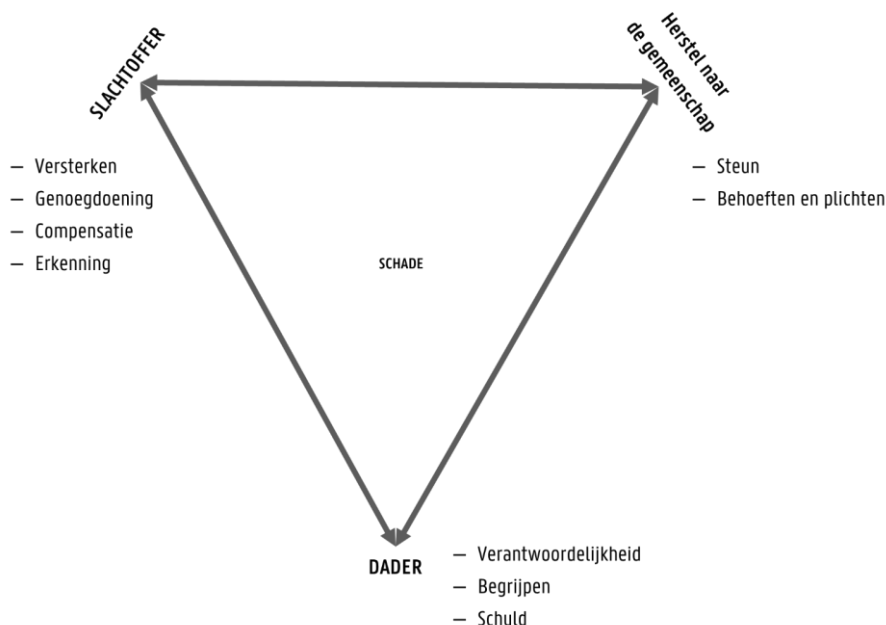
Herstelrecht	Herstelgericht werken
Herstelrecht bestaat uit formele en informele reacties op een overtreding nadat deze plaatsvond. Anders dan in het strafrecht ligt de focus op het herstel van de schade die het delict veroorzaakte bij zowel het slachtoffer en de maatschappij.	Herstelgericht werken is een ruimer begrip. Het gaat om het creëren, in stand houden en herstellen van zichzelf en relaties met anderen, het betrekken van stakeholders bij het maken van een gedeelde keuze, en het geven van kansen en verantwoordelijkheid. Herstelgericht werken vraagt om een positief leefklimaat waar jongeren authentieke aandacht ervaren en motivatie vinden om herstelgerichte vaardigheden te ontwikkelen en relaties te herstellen. Het staat los van criminele feiten of rechtspraak.



De unieke setting van de gemeenschapsinstelling, haar link met jeugdrecht en haar functie in het begeleiden van jongeren, maakt de ontmoeting herstelrecht en herstelgericht werken mogelijk. De GI kan met anderen woorden een herstelgerichte organisatie zijn die herstelgericht werkt met jongeren en de focus legt op waarden van herstelrecht en de schade van delicten. Een plek waar men jongeren begeleidt, ondersteunt en motiveert tot herstellen van de schade ten gevolge van hun delict. Beide aspecten zijn in de context van de gemeenschapsinstelling onlosmakelijk verbonden. Een herstelgerichte en slachtofferbewuste focus op het delict van de jongere dient geënt te zijn op een interne, herstelgerichte organisatiecultuur die uitgaat van sterktegericht werken, actieve verantwoordelijkheid, solidariteit, respect en ontmoeting. De manier waarop we samen aan de slag gaan met de jongeren in de gemeenschapsinstelling dient model te staan voor het herstelproces dat de jongere individueel doorloopt. Hij of zij neemt verantwoordelijkheid op voor de schade die hij veroorzaakte bij het slachtoffer, zijn ouders en eigen omgeving en de bredere maatschappij.

2.2. De Hersteldriehoek

Een belangrijk model binnen herstel van schade is *de hersteldriehoek*. Waar in het reguliere strafrecht een 'dader' centraal staat, stelt herstelrecht de perspectieven van de drie partijen voorop: slachtoffer, gemeenschap en dader. Deze partijen zijn, losstaand van de omvang van het conflict, steeds verbonden. We houden Figuur 1 dus steeds in ons achterhoofd (Wachtel & McCold, 2016). Wachtel (2001) toonde aan dat de mate waarin de drie actoren betrokken zijn bij het herstelproces de mate van het 'herstel' van de praktijk bepaalt. Als alle drie de stakeholders betrokken zijn, kan met alle drie hun noden rekening gehouden worden en is het herstel volledig.



Figuur 1: Wachtel & McCold (2016)



De hersteldriehoek wordt gevormd door de volgende perspectieven:

- Het slachtoffer: versterken, genoegdoening, compensatie en herstel;
- De gemeenschap: steun bieden bij de behoeften en verplichtingen van de betrokkenen en om rechtzetten en herstel (vrede en verzoening). De rol van de gemeenschap wordt meestal ingevuld in de microgemeenschap om het slachtoffer en de dader.
- De dader: begrip, schuld en verantwoordelijkheid.

Hieruit volgt vaak de volgende vraag: *'Hoe kunnen wij als begeleiders binnen de GI bijdragen aan de belangen van slachtoffers terwijl we met daders aan de slag kunnen gaan?'*. De GI heeft namelijk geen mandaat, noch ervaring in het contacteren van slachtoffers of het bemiddelen tussen dader en slachtoffer. Bij herstelrecht gaat het vaak om pogingen om daders 'dichter' bij hun slachtoffers te brengen als alternatief voor 'zwaardere straffen'. Wanneer jongeren in de GI terechtkomen, betekent dit niet dat herstel overbodig is. Door het denken over herstel binnen de muren van de GI te brengen, ontstaan voor onze jongeren kansen om samen deze weg in te slaan. De GI kan een cruciale rol spelen in het motiveren van jongeren, alsook kan de GI jongeren ondersteunen om na te denken over welke soorten schade er zijn om hen vervolgens te ondersteunen bij het reflecteren over de gevolgen voor slachtoffers.

Herstelgericht werken in de GI is samen met de jongere denken over...

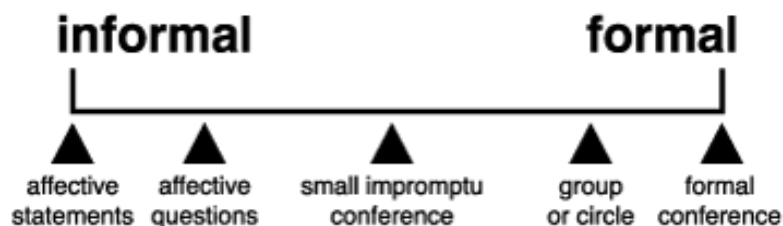
- *de schade die het delict veroorzaakt voor henzelf*
- *emoties en gevoelens te uiten in plaats van agressie gebruiken*
- *welke soorten schade er zijn voor het slachtoffer en wat de gevolgen hiervan zijn*
- *de schade voor zijn of haar eigen ouders, omgeving, vrienden*
- *herstel naar zijn of haar schoolomgeving*
- *wat de sterktes zijn en hoe hij/zij deze kan gebruiken in herstel*
- *de trauma's die een jongere zijn of haar gedrag in het hier en nu beïnvloeden, bespreekbaar maken*
- *het opstellen van een herstelplan om de schade van delict te herstellen*
- *hoe een bepaalde houding soms overkomt bij andere jongeren in de leefgroep*
- *hoe een jongere een conflict met een klasgenoot kan herstellen*
- ...



2.3. Herstelcontinuüm

Herstelpraktijken zijn niet enkel beperkt tot formele processen, zoals herstelconferenties of herstelbemiddeling. We kunnen herstel plaatsen op een continuüm dat loopt van informeel tot formeel.

1. *Informeel herstelpraktijken* zijn bijvoorbeeld het stellen van affectieve vragen die de jongere ertoe aanzet om na te denken, dingen teruggeven die je ziet bij een jongere, een jongere bevestigen in zijn krachten en het vertalen van de manier waarop een jongeren zijn of haar gedrag anderen heeft beïnvloed.
2. *Formele herstelpraktijken* zijn bijvoorbeeld herstelconferenties, het bespreken van de hersteldriehoek met de context, het opstellen van een herstelplan, ... Hierin zijn vaak meer mensen betrokken en is er meer planning en tijd nodig. Hoewel een formeel herstelproces een grote impact kan hebben, hebben informele praktijken een cumulatieve impact omdat ze deel uitmaken van het dagelijks leven (McCold & Wachtel, 2001).



2.4. De Herstelpiramide

Als hulpinstrument en werkkader om herstelgericht werken te realiseren ontwikkelde Deklerck (2015) de herstelpiramide. Deklerck geeft aan dat herstel in de eerste plaats gaat over het werken aan herstel van vrijheid. We bespreken dit model kort; als je het kader beter wil leren kennen, kan je de volledige tekst raadplegen via: <https://docplayer.nl/105533649-Werken-aan-herstel-met-de-herstelpiramide-johan-deklerck.html>

Decklerk omschrijft herstel als volgt:

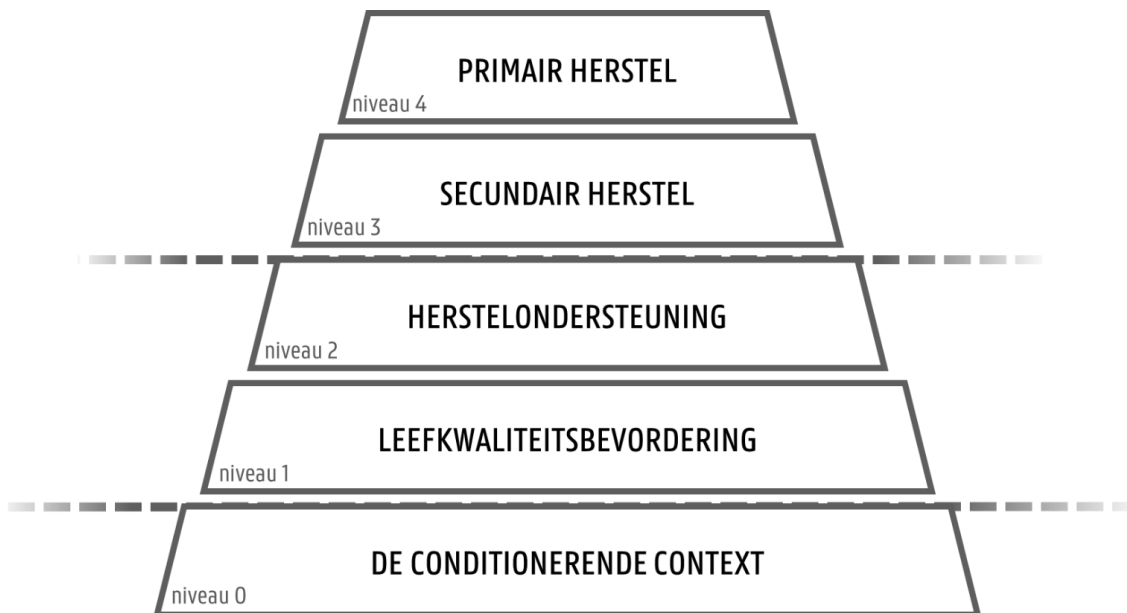
“Herstel drukt zich uit in een toenemende materiële, emotioneel-psychische en existentiële vrijheid die als gevolg van het delict, het conflict bij de betrokken partijen in verschillende mate teruggedrongen kan zijn.”

Terugkeren naar hoe het was voor het conflict of het delict is niet mogelijk. Het vormt een deel uit van je levensverhaal. Maar het kan wel zijn emotionele kracht verliezen, en deel worden van



de zoveelste kleine en grote, ervaringen die we dagelijks meemaken. Zo kunnen dader, slachtoffer en hun omgeving een hoofdstuk afsluiten en opnieuw beginnen: Je her-'stelt' je. Je wordt terug vrij.

Herstel van die vrijheid vat hij hierin op als een meerlagig begrip met materiële, emotioneel-psychische en existentiële aspecten. Hier starten we steeds bij de feiten en verruimen we tot het volwaardig leren beheersen van de basisvaardigheden van het leven zelf. Hij stelt dat herstel ten aanzien van het slachtoffer en de bredere samenleving niet mogelijk is zonder zelfherstel. Vrij worden van destructief recht (Nagy, 1987), eigen slachtoffer- en schuldervaringen, is een cruciale fase van het herstelproces. Van daaruit kan de dader terug verantwoordelijkheid opnemen en een volwaardig leven opbouwen. Hoe hoger we gaan in de herstelpiramide hoe concreter het herstel wordt.



Figuur 2: Herstelpiramide van Deklerck (2005)

Niveau 0: Conditionerende context

Onderaan in de piramide vinden we de conditionerende context. Herstelrecht gebeurt niet in een maatschappelijk vacuüm. Organisaties, justitie en de GI functioneren in een bredere samenleving. Wat we kunnen doen binnen de leefgroepen wordt gekleurd door bredere maatschappelijke ontwikkelingen. We merken in het nieuwe jeugddelinquentierecht een groeiende gevoeligheid voor herstelgericht werken. Maar er is ook de moeizame economie, de enorme ecologische uitdagingen, geweld en terrorisme, het veiligheidsdiscours, de toenemende diversiteit en regeringen die financiële kansen geven of juist niet. Deze factoren beïnvloeden de kansen en beperkingen van het herstelgericht werken. Er zijn nog heel wat uitdagingen waar bestuurders mee aan de slag dienen te gaan en op die manier structurele voorwaarden en



kansen af te dwingen. Hoewel we hier als begeleiders weinig aan kunnen veranderen, is het toch belangrijk om dit mee te nemen.

Niveau 1: Leefkwaliteitsbevordering

Niveau 1 gaat over algemene leefkwaliteitsbevordering. Dit omvat een algemeen dragend kader dat niet specifiek op herstel gericht is, maar op het 'leven leren' of het 'leren leven' zelf. Het gaat over het dagelijkse doen en laten, of met andere woorden het leefklimaat in de leefgroep. De dialogische grondvormen van Ter Horst (2006), met name verzorgen, samen eten, samen spelen, samen feesten, er op uit trekken, werken, leren, praten en rituelen zijn hier nauw mee verbonden. Deze 'basiselementen' in het dagelijks leven lijken voor heel wat mensen logisch, maar zijn door veel jongeren niet verworven gezien hun thuissituatie of instellingsverleden. Dit niveau is het fundament van de piramide en maakt deel uit van integraal en fundamenteel herstel.

Niveau 2: Herstelondersteuning

Niveau twee focust op positieve leerelementen. Positieve leerelementen erkennen en realiseren geeft de hogere niveaus meer kans tot slagen. Tijdens deze leerelementen nemen we de feiten, achtergrond en levensgeschiedenis van de persoon in geslotenheid als vertrekbasis voor activiteiten met een positieve finaliteit. Deze hebben geen therapeutisch doel, maar dragen bij tot basisvaardigheden en inzichten in het (dagelijkse) leven, het verhogen van de levenskwaliteit, inspeland op de bijzondere eigenheid van het verhaal van de jongere. Herstelondersteuning gaat bijvoorbeeld over het trainen van sociale vaardigheden, van arbeidscompetenties, over het leren functioneren in gestructureerde omgevingen, over ontspanningsoefeningen of mindfulness. Ook het werken aan communicatievaardigheden of relatievorming, het inzicht verwerven in het anders zijn van man en vrouw, het leren omgaan met seksualiteit horen hier thuis. Werken aan de gezondheid, aan de fysieke en psychische basisconditie waar de levensweg schade heeft berokkend, kan ook herstel ondersteunen.

Niveau 3: Secundair herstel

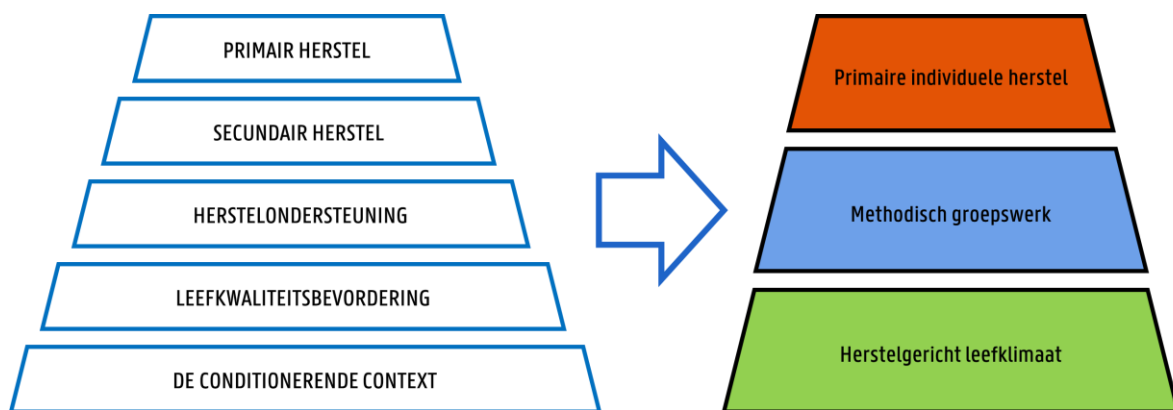
Op het derde niveau spreken we van secundair herstel, meer specifiek de directe contextuele aspecten van het misdrijf. We denken op de eerste plaats aan elementen uit de levensloop van de dader en van het slachtoffer, die het delict (mee) in de hand hebben gewerkt. Uiteenlopende vormen van therapie zoals psychotherapie, gesprekstherapie, traumaverwerking, sociaal-emotioneel lichaamswerk, psychiatrische begeleiding behoren tot dit niveau. Daarnaast omvat niveau drie open gesprekken tussen begeleiders en jongeren.. Soortgelijke gesprekken verhogen zelfinzicht, probleembesef en verantwoordelijkheidsgevoel. Ze dragen bij tot een groeiend bewustzijn over de relatie tussen levensloop, levensstijl en criminele loopbaan.



Niveau 4: Primair herstel

Niveau 4, primair herstel, is direct met de feiten verbonden en focust op 'herstel na een delict' in de enge zin. Het gaat om het herstel van de schade ten gevolge van het delict. Met schade bedoelt men de materiële, emotionele en existentiële schade bij het slachtoffer, de dader en hun omgeving. Voorbeelden hiervan zijn herstelbemiddeling, HERGO's maar ook terugbetaling van de materiële schade via het herstelfonds. Het is echter niet mogelijk om slachtoffers steeds of volledig te betrekken. In dat geval kan de confrontatie met slachtofferervaringen van de andere actoren voor de dader van groot belang zijn. Zo ervaren daders van nabij de mogelijke diepte van de schade en leren zij zich in te leven in de andere partij(en). Vanuit dit inzicht dienen gesloten centra voor volwassenen en jongeren dergelijk herstel te faciliteren. *"Zij moet structurele mogelijkheden/kanalen uitwerken zodat zij inzichten kunnen bekomen in hun daden en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer, voor hun eigen familie en de samenleving".* (Vandeurzen, Verhoeven, Verstraete, Willemsens, Peters, 1999, p. 24).

2.5. Herstelgericht handelen



Naar graadstrategieën van J. Kok

We kunnen de herstellpiramide opdelen in de 3 niveaus van het delictgerichte handelen zoals beschreven in *de Modulering publieke jeugdinstantellingen 3.0*.

1. De top van beide piramides richt zich op het individuele en specifieke deel van herstel. Het primaire herstel richt zich naar het slachtoffer en het secundaire herstel naar de noden van de jongere.
2. Daaronder vinden we het methodische werken aan ondersteuning, specifiek gericht op het behalen van hersteldoelen.
3. De basis van de piramides richt zich op het algemene leefgroepsgebeuren en leefklimaat dat veilig en herstelgericht dient te zijn. Het herstelondersteunende niveau van de

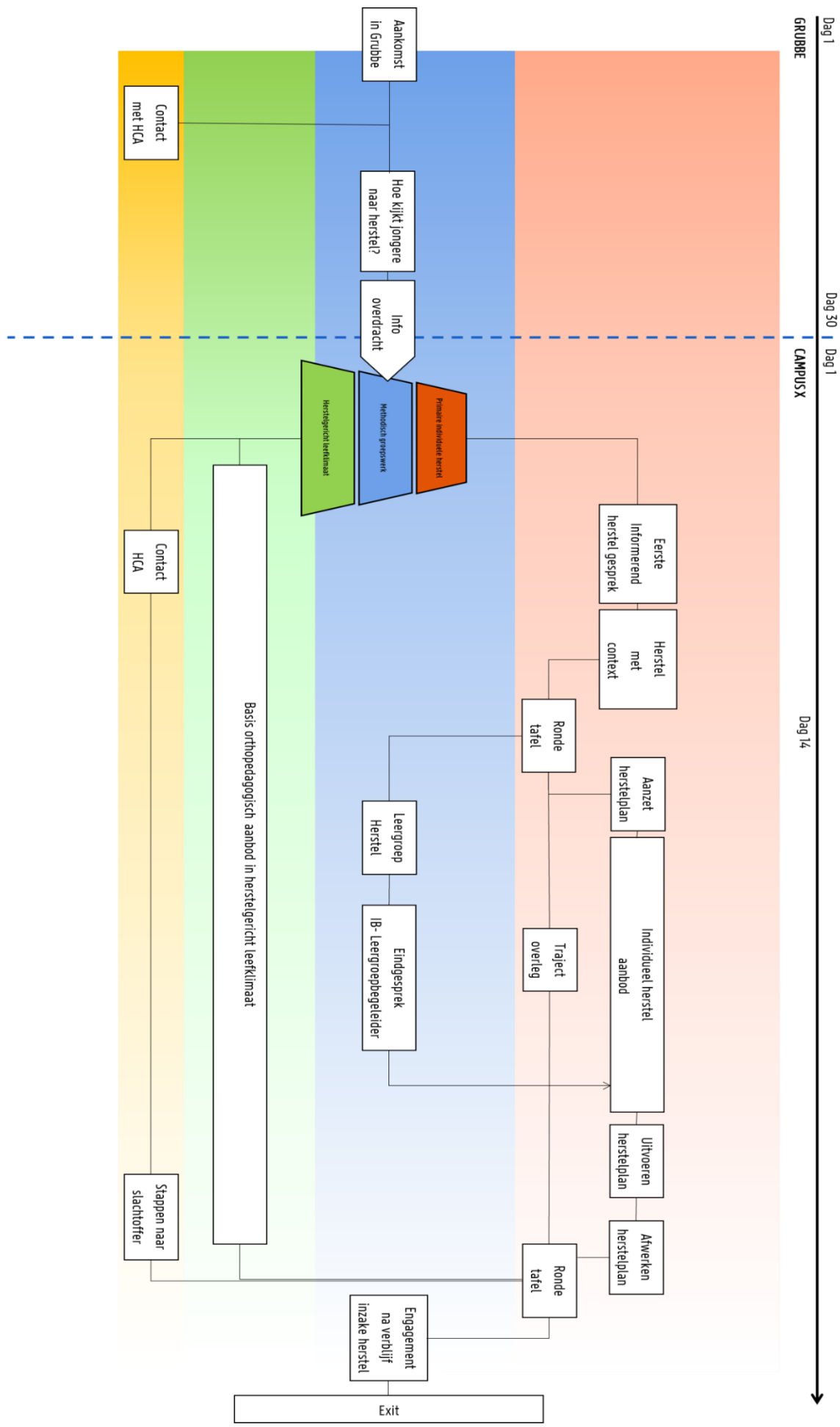


piramide krijgt in de GI zijn invulling in methodisch groepswork (de leergroepen) waar we met jongeren op weg gaan om bepaalde competenties en vaardigheden te versterken. In geval van herstel gaat het om meer inzicht in gevolgen van gedrag voor anderen tot stand brengen.

We gaan rond herstel met jongeren dus steeds op 3 niveaus gaan handelen: de drie niveaus van het herstelgerichte werken.

Op onderstaande procestekening schetsen we hoe een hersteltraject van jongeren in de GI er kan uitzien. Het traject begint reeds bij aankomst in het oriëntatiecentrum en loopt verder in de GI indien er verdere begeleiding wordt geadviseerd. Vanaf dag 1 in de begeleiding wordt ingezet op de drie niveaus van herstelgericht werken: in de leefgroep, in de leergroep en op individueel niveau.





3. Voorstel tot proces van Herstel in de GI

3.1. Aanbod Herstel Oriëntatiecentrum

Kennismaking met HCA dienst

Vanuit de geest van het decreet jeugddelinquentierecht 2019 wil de GI realiseren dat elke jongere die in het oriëntatiecentrum geplaatst wordt én zijn/haar opvoedingsverantwoordelijken, actief geïnformeerd worden over het herstelrechtelijk aanbod dat HCA-diensten kunnen realiseren.

Elke jongere zal daarom gedurende de eerste dagen contact maken met de HCA dienst die het dichtst gelegen is bij zijn of haar woonplaats. Het contactmoment gebeurt online via een videochat. Hierdoor wordt reeds vroeg in het traject de HCA dienst betrokken als partner. Ook de ouders of opvoedingsverantwoordelijken worden in contact gebracht met de HCA-partner en geïnformeerd over hun aanbod.

Door jongeren en hun context vroeg in te lichten over de mogelijkheden van herstel geeft men een duidelijk signaal dat er naast werken aan zichzelf ook ingezet zal worden op verantwoordelijkheid en werken rond de schade die veroorzaakt werd door het delict.

Betrokken actoren

- HCA-partner
- Jongere

Doelen:

- De jongere wordt geïnformeerd over herstelgerichte aanbod van de HCA dienst
- HCA dienst wordt betrokken als partner in het proces van de jongere

Activiteiten

- Videochat met jongere en HCA-partner
- Videochat of telefonisch contact met jongere en HCA-partner

Timing

- Binnen de eerste 10 dagen

Verdiepende evaluatie van thema herstel en afstemming met HCA diensten

De externe HCA partner blijft betrokken in het verdere traject dat de jongere loopt in het oriënteringscentrum. Er wordt indien mogelijk samen met hen gezocht naar een passend aanbod. De HCA dienst maakt een indicatiestelling op waarin ze aangeven hoe de jongere kijkt naar herstel.



In deze fase wordt bij het bespreken van de feiten expliciet de focus gelegd op herstel van de schade. Men bespreekt met de jongere hoe hij/zij naar de feiten kijkt a.d.h.v. de hersteldriehoek. Welk effect hadden de feiten op de jongere? Welk effect hadden de feiten op diens omgeving? Welk effect hadden de feiten op het slachtoffer? Neemt de jongere verantwoordelijkheid op voor zijn daden?

De info van de HCA diensten en de info uit de gesprekken wordt samengenomen om in te schatten hoe de jongere kijkt naar herstel.

Betrokken actoren:

- HCA-partner
- Jongere
- Psychosociaal team

Activiteiten

- Bespreking en overlopen van het delict aan de hand van een tijdlijn met aandacht voor het thema 'herstel' (verantwoordelijkheid, inzicht in gevolgen voor anderen etc...)

Timing

- Tussen dag 12 tot 30

Info-overdracht

Zodra de jeugdrechter heeft beslist dat een jongere een maatregel gesloten begeleiding van 3, 6 of 9 maanden krijgt opgelegd, en het oriëntatiecentrum beschikt over een overeenkomstige beschikking of vonnis, vindt er met het oog op het verzekeren van de continuïteit van het hulpverleningstraject, een mondelinge informatieoverdracht plaats tussen de trajectcoördinatoren (psychologen/pedagogen) van de module oriëntatie en de betreffende module begeleiding. Zij maken hierbij zo nodig gebruik van de beschikbare hulpmiddelen voor telecommunicatie (bv. telefoon, videobellen...). Binnen de informatieoverdracht is er specifiek aandacht voor het thema herstel.

Activiteit

- In het oriënterend adviesverslag wordt naast de reeds aanwezige informatie ook een stuk geschreven over Herstel en hoe de jongere hiertegenover staat (bv. de hersteldriehoek)

Actoren

- Trajectcoördinatoren (psycholoog/pedagoog) (Binnen de module Oriëntatie en Begeleiding 3-6-9 maanden)
- Jongere
- Ouders of opvoedingsverantwoordelijken

Middelen

- Oriëntatieverslag in Domino



3.2. Aanbod Herstel in begeleiding 3-6-9 maand

Wanneer een minderjarige een begeleiding in gesloten setting opgelegd krijgt, zal de gemeenschapsinstelling zelf herstelgericht met de betrokken jongere en diens omgeving aan de slag gaan. Wanneer we het hebben over herstelgericht werken binnen een pedagogische context ligt de nadruk op het creëren, behouden en herstellen van relaties tussen mensen.

In de module begeleiding krijgt het hersteltraject van de jongere vorm binnen 3 niveaus: 1) het niveau van de leefgroep; 2) binnen de leefgroep herstel en 3) op individueel niveau. Op de procestekening (p. 14) wordt duidelijk weergegeven hoe deze niveaus zich tot elkaar verhouden en welke stappen er binnen elk niveau kunnen gezet worden. We bespreken elk niveau afzonderlijk.



Zoals uit de procestekening blijkt, is het mogelijk dat de diensten voor Herstelgerichte en Constructieve afhandeling gelijktijdig met de gesloten begeleiding een aanbod doen of uitvoeren. Zo biedt het inzetten van een HCA-dienst, ook tijdens een gesloten begeleiding in de gemeenschapsinstelling, maximale garanties dat bij het aangaan van de dialoog tussen (vermoedelijke) dader en slachtoffer de posities van dader en slachtoffer gerespecteerd worden.





1. Het herstelgerichte leefklimaat

Binnen de leefgroep leggen we de noodzakelijke basis om herstelgericht werken op hogere niveaus mogelijk te maken. Het is het fundament om een herstelproces op gang te brengen met jongeren. Het gaat om een fundamentele basis die niet specifiek op herstel gericht is maar op het 'leven leren' of het 'leren leven' zelf. Werken rond herstel is enkel mogelijk binnen een veilig leefklimaat waar er ruimte is voor ontmoeting en vertrouwen. Ondanks de dagelijkse complexiteit van gemeenschapsinstellingen dient elke jongere zoveel mogelijk de kans te krijgen om zichzelf te zijn. Het is de opdracht van begeleiders om een veilig leefklimaat te ondersteunen. Dit kunnen we doen door een herstelgerichte houding aan te nemen en door een veilig leefklimaat op te bouwen waar iedereen zich goed voelt. Hoe we omgaan met interne conflicten is hierbij ook belangrijk. We verwijzen graag naar de orthopedagoog Ter Horst. Hij spreekt in zijn boek "Het herstel van het gewone leven" (1988) over tien grondvormen waarmee mensen met elkaar in dialoog gaan: eten, drinken, verzorgen, spelen, feest vieren, aanraken, er op uit trekken, werken, leren, praten. Deze grondvormen doen ons op een vreugdevolle manier aan het leven deelnemen.

Gezellig samen eten, een voetbalmatch spelen, een verjaardag vieren, je hart luchten als het moeilijk gaat, samen een fiets repareren, wiskunde of automechaniek leren en lezen, het geven van een compliment je gevoelens talig maken aan vriend of vriendin, papa of mama, een gesprek voeren hierin ontmoet en beluisterd worden. Het zijn allemaal dagdagelijkse dingen die betekenisvol worden onder begeleiding van een goede opvoeder die deze momenten benut. Wie de grondvormen beheerst, is levensvaardig en krijgen meer vervulling in het leven (Decklerk,2015)

Activiteiten

Veel van wat we op dit niveau bespreken, is al lang eigen aan het handelen van begeleiders in de GI. Er valt een lange lijst aan activiteiten op te maken die op dit niveau herstellend zijn. In de Fiches die bij dit niveau horen, verwijzen we wel naar *The Social discipline window* die een herstelgerichte begeleidershouding naast andere houdingen plaatst alsook de *fair proces* visie die enkele handvaten voor herstelgerichte communicatie formuleert. Tot slot beschrijven we ook de methodiek van het *proactief cirkelen* die kan helpen bij creëren van een veilig leefklimaat binnen de leefgroep.

FICHE 1	SOCIAL DISCIPLINE WINDOW
FICHE 2	FAIR PROCES
FICHE 3	PROACTIEF CIRKELEN

Actoren

- leefgroepbegeleiders
- Jongeren



2. Methodisch Groepswerk



Op het tweede niveau vinden we het methodische groepswerk terug. Op dit niveau gaat het over groepsaanpakken die gericht zijn op herstel. Deze vinden plaats in de context van een leergroep. Herstelgericht werken in groep gebeurt vaak aan de hand van cursussen die inzetten op het vergroten van de kennis bij jongeren over herstel.

Deze cursussen hebben 4 doelen:

1. Het vergroten van het inzicht van deelnemers in de gevolgen van (eigen) criminaliteit voor (directe en indirecte) slachtoffers en empathie (gaan) ervaren voor slachtoffers van misdrijven door het zicht actief voorstellen van de gedachten en gevoelens van slachtoffers na een misdrijf.
2. Het bewerkstelligen van een toename van inzicht in het eigen delict en het nemen van verantwoordelijkheid voor eigen daden onder deelnemers. In de cursussen wordt hiermee bedoeld op het meer nemen van verantwoordelijkheid voor eigen daden in het algemeen als ook voor het eigen delict.
3. Deelnemers kennis en inzicht geven in de (on)mogelijkheden van het herstellen van materiële en immateriële schade ten gevolge van het delict. bv.: in alle cursussen worden deelnemers geïnformeerd over de werking van herstelgerichte diensten.
4. Het opbouwen van een veilig groepsproces en het creëren van vertrouwen als een belangrijke werkwijze om bovenstaande doelen te bereiken. Deze doelstelling is niet rechtstreeks verbonden aan herstel maar vormt een belangrijke basis om vanuit te werken.

In het algemeen wordt in groepsverband ingezet op het versterken van het zelfinzicht van de jongere door stil te staan bij delicten en de gevolgen hiervan voor zichzelf, de omgeving en de slachtoffers. Er wordt nagedacht over waarden en normen en gezocht naar kwaliteiten van de jongeren. Door het gebeuren in groep krijgt de jongere de kans om na te denken over zijn plaats in de groep en hoe hij/zij zich tot anderen verhoudt. Er wordt nagedacht over de eigen 'rugzak' en het individuele verhaal. Verder wordt er nagedacht over wat 'slachtoffer' zijn precies betekent en worden de jongeren uitgedaagd hun inlevingsvermogen ten aanzien van de eigen slachtoffers en de erkenning ervan te versterken. De jongere wordt uitgedaagd om verantwoordelijkheid op te nemen voor de gepleegde feiten en de gevolgen. Er wordt ruimte gemaakt voor de jongeren om na te denken over een eventueel herstel naar zichzelf en naar betrokken slachtoffers en ruime omgeving.

In de Fiches bespreken we kort 2 herstelgerichte cursussen: *Slachtoffer in Beeld* en *DAPPER*. Er zijn enkele criteria voor deelname aan deze cursussen. Allereerst is het belangrijk dat de jongere bereid is om te praten over zijn feiten in groep. Indien dit (nog) niet zo is, dient er eerst individueel gewerkt te worden met de jongere. Verder moet de jongere in zekere mate kunnen functioneren in groep. De methodiek geeft aan dat jongeren die drugsfeiten of zedendelicten pleegden niet kunnen deelnemen aan deze leergroep. Men is van oordeel dat er bij drugsfeiten vaak niet direct een slachtoffer aan te wijzen is, zedendelicten zijn daarnaast vaak een te complex en gevoelig onderwerp om te bespreken in groepsverband. Met deze criteria in het achterhoofd zal op de eerste ronde tafel in samenspraak met



de verschillende actoren beslist worden of de leergroep herstel een meerwaarde kan betekenen in het traject van de jongere. Deelname aan de leergroep Herstel is de eerste stap in het Herstelplan van de jongere.

Activiteiten

Kennismakingsgesprek

Voor de aanvang van de leergroep zal er een individueel kennismakingsgesprek plaatsvinden tussen de jongere, de leergroepbegeleider en de individueel begeleider. In dit gesprek stellen de leergroepbegeleiders zich voor. Er wordt andermaal gevraagd aan de jongere of hij/zij gemotiveerd is om deel te nemen aan deze leergroep daar vrijwilligheid een belangrijk gegeven is. De jongere bespreekt ook kort zijn feiten om minimale inleving na te gaan. Het verloop van de leergroep wordt hierna door de begeleider toegelicht. Het reglement wordt vervolgens overlopen en ondertekend.

De Leergroep

FICHE 4	SLACHTOFFER IN BEELD
FICHE 5	DAPPER
FICHE 6	FILMS OVER HERSTEL

Eindgesprek

Als de jongere de leergroep afgerond heeft volgt er een eindgesprek met de jongere zijn/haar IB en de leergroepbegeleider. In dit gesprek wordt het groepsproces besproken alsook het individuele proces van de jongere. Hiervoor kunnen de ouders uitgenodigd worden. De jongere evalueert tevens hoe hij/zij de leergroep ervaarde, wat hij/zij waardevol vond en wat minder.

Brief aan jeugdrechter

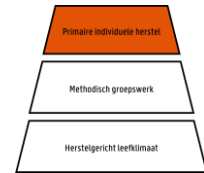
Op basis van het eindgesprek wordt een verslag opgemaakt door de leergroepbegeleider. De jongere schrijft samen met zijn IB een brief waarin hij/zij neerschrijft wat hij/zij meeneemt uit de leergroep. De leergroepbegeleider voorziet daarnaast een begeleidend schrijven. De IB verstuurt vervolgens het verslag en de brief van de jongere naar de consulent en jeugdrechter zodat zij op de hoogte zijn van zijn/haar deelname en dit verder kunnen meenemen in het juridische proces van de jongere.

Actoren

- Jongere
- Leergroepbegeleider
- Individueel Begeleider
- Ouders
- Consulent & Jeugdrechter



3. Individueel Herstel



3.3. Herstel van en voor de jongere

Het groepsaanbod herstel betekent voor alle jongeren een meerwaarde en geeft tegelijk de belangrijke (en misschien zelfs confronterende) boodschap aan jongeren dat er we effectief rond de schade van de feiten aan de slag gaan. Het individuele deel heeft geen 'verplicht' karakter. Binnen individueel herstel wordt het tempo van de jongere gevolgd. Hiervoor lieten we ons inspireren door *het Positieve Project* van de HCA diensten.

Men zal merken dat de ene jongere na het groepstraject al heel wat inzicht heeft in de gevolgen van het eigen gedrag ten aanzien van het slachtoffer. De jongere is in deze situatie klaar om eventueel een brief naar het slachtoffer te sturen. Andere jongeren zullen meer tussenstappen nodig hebben om dergelijk resultaat te bekomen, terwijl het voor andere jongeren duidelijk wordt dat het nog niet mogelijk is om soortgelijke stappen te komen. In het laatste geval ontkent de jongere bijvoorbeeld de feiten (nog steeds). Desalniettemin blijft het mogelijk om hierover in gesprek te gaan. De bedoeling van het individueel inzetten op herstel is om bij elke jongere die dit traject doorloopt een proces op gang te brengen in het nadenken over het nemen van verantwoordelijkheid van zijn/haar feiten. Ook om de jongere te laten reflecteren over zijn/haar gedrag en de manier waarop hij/zij daaraan uiting geeft en acties wil ondernemen om dit goed te maken. Zoiets valt niet te forceren of te verplichten.

Daarom is het belangrijk te benadrukken dat een herstelgerichte reactie op een jeugddelict van en voor de jongere is en een uniek proces van de jongere zelf is. Hij/zij heeft het eigenaarschap over dit proces. Kenmerkend is het bevorderen van eigen inbreng en actieve participatie van de jongere en zijn context, dit ter realisatie van een herstelplan op maat. Het uitgangspunt is dat herstel van de schade vanuit de jongere en zijn of haar context zelf komt. Het is belangrijk dat elke jongere, ongeacht de eigen mogelijkheden, context, etc. voldoende tijd en kansen krijgt een herstelplan uit te werken en uit te voeren.

De rol van de gemeenschapsinstelling is om de jongere te informeren over de mogelijkheden tot herstel, hem of haar te ondersteunen en te motiveren tot het nemen van stappen richting verantwoordelijkheid. Het doel van de individuele begeleiders (IB's) is het bieden van ondersteuning bij het proces om te komen tot een herstelplan waarbij de jongere stilstaat bij de feiten en de gevolgen voor de betrokkenen.

Het is de bedoeling dat de jongere zijn verantwoordelijkheid opneemt en tot een persoonlijk engagement komt. Hiervoor wordt krachtgericht en emancipatorisch gewerkt. Vertrekkende vanuit de krachten, talenten en kwaliteiten van de jongere en zijn context wordt er gestreefd naar gedragen oplossingen die toekomstgericht, herstelgericht en constructief zijn. In het uitwerken van het hersteltraject en het herstelplan wordt gebruik gemaakt van de nodige creativiteit.

De pijlers van de hersteldriehoek vormen steeds het vertrekpunt. Herstel is immers een constructieve reactie met als doel het tegemoet komen aan de belangen van alle betrokken partijen. De jongere zelf (en diens context), het slachtoffer en de samenleving zijn allen betrokken partijen bij een jeugddelict.



Het herstelplan als uitkomst is verbindend en gericht op het bevorderen van de jongere zijn re-integratie.

Elke jongere wordt ondersteund in zijn/haar proces om te komen tot meer inzicht en een plan waarbij hij/zij stilstaat bij de gevolgen van zijn/haar feiten voor het slachtoffer, de samenleving en zichzelf. De hersteldriehoek wordt gehanteerd als een soort “herstelschaal” waarop jongeren hun voorstellen in het kader van hun herstelplan kunnen positioneren.

3.4. Belangrijke doelstellingen

Samen verkennen

We werken procesmatig om tot concrete voorstellen te komen. De kern van deze werkwijze is het samen verkennen van verschillende elementen die betrekking hebben op herstel. Vanuit deze stapsgewijze verkenning komt de jongere tot eigen voorstellen (ideeën en intenties) die men kan opnemen in het herstelplan.

Verbinding met eigen leefwereld

Tijdens de procesbegeleiding wordt actief en vanuit oprechte interesse ingezet op het leggen van verbinding met de leefwereld van de jongere. De insteek is kracht- en oplossingsgericht: “*Wat kan je goed? Wat vind je leuk? Wat belemmert je? Waarom doe je wat je doet?*” Vanuit de aansluiting met de jongere wordt een denkproces gestimuleerd. Er wordt ruimte gecreëerd om de levensdomeinen van de jongere in kaart te brengen en in te zoomen op zijn kwaliteiten.

Samen met de context

Gedurende het hele proces worden ouders benaderd vanuit hun rol als opvoedingsverantwoordelijken. Hier is een belangrijke rol voor de contextbegeleiders weggelegd. Het perspectief van het netwerk wordt structureel ingebed: ouders en/ of andere zorgfiguren zijn een partner in het traject. Er wordt rekening gehouden met hun mogelijkheden, beperkingen en (draag)kracht.

Positief & Herstelgericht

De individuele begeleider (en contextbegeleider) zet gedurende de procesbegeleiding in op het motiveren en aanmoedigen van de jongere. Nogmaals benadrukken we het belang van het positieve leefklimaat waar jongeren op hun kwaliteiten aangesproken worden. Begeleiders bekrachtigen jongeren en maken hen bewust van de vooruitgang die hij/zij ziet. De IB tracht de kansen op het ervaren van een succeservaring (en positieve emoties) te maximaliseren. De IB zorgt voor een positieve, steunende relatie waarin ruimte is voor het maken van fouten. Hij/zij draagt ertoe bij dat de jongere weerbaar is of wordt voor tegenslagen.

Vertrekkend vanuit de impact die een jeugddelict heeft op de verschillende betrokkenen, wordt er gezocht naar hoe de invulling van het herstelaanbod in de GI voor de specifieke jongere een meerwaarde kan zijn.



3.5. Herstelplan

Het herstelplan vormt de rode draad doorheen het hele hersteltraject. Het is het resultaat en product van het groepsgericht en individueel werken. We beschouwen een herstelplan idealiter als een handelingsplan met een specifieke focus op herstel. Het omvat alle stappen die de jongere (in de toekomst) neemt in het opnemen van verantwoordelijkheid voor het delict en het proces dat de jongere in het algemeen op vlak van herstel aflegt. De inhoud van het plan wordt bepaald door de jongere en zijn context. De IB en contextbegeleiding fungeren als ondersteuner.

Het herstelplan is een dynamisch document van de jongere. Het krijgt voor het eerst vorm op de eerste ronde tafel, waar alle info wordt samengelegd en een aantal eerste acties geformuleerd worden. Daarna wordt het herstelplan elke ronde tafel geëvalueerd. Voor veel jongeren in de GI zal bijvoorbeeld het volgen van de leergroep 'Herstel' een actie zijn in hun herstelplan.

FICHE 8

VOORBEELD HERSTELPLAN

3.6. Activiteiten

Het individuele traject van de jongere kan opgedeeld worden in 3 fasen: 1) informeren; 2) motiveren en 3) activeren.

Informeren

Gesprek met focus op herstel van de schade

Nog voor de eerste ronde tafel wordt er een gesprek georganiseerd waar de jongere, zijn/haar context, de contextbegeleider en IB rond tafel zitten om een gesprek te hebben waarbij de focus op herstel ligt. Het actief betrekken van de context maakt deel uit van het ondersteunen van de jongere bij het proces van groeien in verantwoordelijkheid. Verder zorgt het betrekken van de context er voor dat we zicht krijgen op ieders beleving betreffende het delict. Mocht het omwille van bepaalde redenen niet mogelijk of aangewezen zijn om een groeps gesprek te organiseren, kan er steeds met de jongere individueel verder worden gegaan.

Tijdens dit gesprek wordt de hersteldriehoek voor het eerst gekaderd aan de jongere en zijn ouders. Op dit gesprek wordt uitdrukkelijk de vraag gesteld aan de jongere of hij/zij bereid is om deel te nemen aan het hersteltraject. Het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid van de jongere worden hierin benadrukt. Als de ouders en de jongere hiermee akkoord gaan, worden volgende zaken besproken.

- de feiten, achtergrond van de feiten en noden tot herstel die daaruit zijn ontstaan;
- beleving en impact van het jeugd delict bij de jongere en diens ouders;
- krachten en werkpunten van de jongere, op basis van hoe hij/zij zichzelf ziet en zijn context hem of haar ziet;
- benoemen/in beeld brengen van slachtoffers en samenleving als betrokkenen in een jeugd delict;



- interesses van de jongere;
- de mogelijkheid tot deelname aan de Leergroep Herstel;
- het traject dat de jongere samen met de IB zal lopen.

Bovenstaande elementen kunnen op verschillende manieren met de jongere en zijn context besproken worden. We werken op maat door op een verbindende en constructieve manier over deze thema's in gesprek te gaan. Mogelijke manieren zijn terug te vinden in volgende fiches:

FICHE 9	TIJDSLIJN EN HERSTEL
FICHE 10	TAARTEN VAN VERANTWOORDELIJKHEID

Timing:

Dit gesprek vindt plaats voor de eerste ronde tafel, dus binnen de eerste 2 weken van het verblijf in begeleiding.

Actoren:

- Jongere
- Sociale dienst
- Individueel begeleider
- Context

Motiveren

Na de eerste ronde tafel wordt er door de individueel begeleider actief met de jongere gewerkt rond herstel. Zij verkennen procesmatig verschillende thema's. In deze fase start de jongere ook met zijn deelname aan de leergroep waar (mogelijk) dezelfde thema's in groepsverband aan bod komen. Binnen het individuele traject van de jongere ligt de focus echter specifiek op de eigen feiten en schade. De jongere krijgt maximaal de kans om in te zetten op zijn eigen krachten als reactie op het jeugddelict.

FEITEN	Wat is de feitelijke info, de achtergrond, de gedachten en de gevoelens, de eigen perceptie van de feiten, de verantwoordelijkheid voor de eigen feiten, 'winst' van de feiten, welke gedragsalternatieven, vermijden van herhalingsgedrag
GEVOLGEN EN SLACHTOFFER	Gevolgen van de feiten voor jezelf en anderen, gevolgen voor het slachtoffer, inleving in het slachtoffer, mogelijke engagementen op het vlak van herstel.
SCHADE EN SAMENLEVING	Veroorzaakte schade, schade voor de samenleving, de eigen feiten en de wet, perceptie van de samenleving, eigen rol/ plek in de samenleving
TOEKOMST	Eigen toekomstperspectief, 'worst case scenario', stappen richting toekomstperspectief, welke krachten bij de jongere zelf/ in diens omgeving, welke valkuilen,



CONTEXT	Relatie met ouders, relatie met gezin en familie, belangrijke anderen, vrienden en vrije tijd, ik en school, mijn cultuur en/ of godsdienst, ik en professionele hulp
KRACHTEN EN TALENTEN	Bekrachten van talenten, versterken van krachten, hoe krachten en talenten inzetten binnen herstel
HERSTEL	Welk herstel nodig, motivatie voor herstel, welke verantwoordelijkheid opnemen in het kader van herstel, herstellen van vertrouwen, herstel t.a.v. anderen en van de samenleving, wat bereiken met herstel.

Figuur 3: HCA Vlaanderen (2020) Doorgroeirapport Positief Project

Deze fase heeft als doel samen met de jongere tot ideeën en acties te komen die worden opgenomen in het herstelplan. Het is mogelijk om al een paar acties uit te voeren. Zo kunnen sommige jongeren de bovenstaande thema's in een gesprek brengen met behulp van 'herstelvragen'. Voor andere zal er gezocht moeten worden naar creatieve methodieken.

Een zeer bruikbaar instrument in deze stap is het werkboek *Herstel vanuit de cel*. In samenwerking met Vives Hogeschool en de UCLL wordt dit instrument momenteel herwerkt in het kader van de GI. Het originele document, hoewel ontwikkeld voor volwassenen, kan inspirerend zijn.

FICHE 11	HERSTEL VANUIT DE CEL
FICHE 12	VRAGEN OM TOT HERSTELACTIES TE KOMEN

Actoren

- Jongere
- Individueel begeleider

Timing

De timing van deze fase is afhankelijk van de duur van het verblijf van de jongere. Het wordt steeds geëvalueerd op de Ronde tafels:

- Na 14 dagen en na 2 maanden (verblijf 3 maand)
- Na 14 dagen, 3 maanden en 5 maanden (verblijf 6 maand)
- Na 14 dagen, 3 maanden, 6 maanden en 8 maanden (verblijf 9 maand)

Activeren

De laatste fase is het finaliseren van het herstelplan. Vanuit voorgaande acties en gesprekken probeert de jongere met ondersteuning van de begeleider doelstellingen te formuleren en deze op de



hersteldriehoek te plaatsen. In een gesprek met de ouders/zorgfiguren, IB, de jongere en diens context worden deze doelstellingen besproken. De context wordt geactiveerd om na te denken over de inhoud van het plan, maar het is en blijft het plan van de jongere. De individuele begeleider en de contextbegeleider bewaken de balans tussen de eigen verantwoordelijkheid van de jongere en de ondersteunende rol van de context. Dit gebeurt ter voorbereiding van de ronde tafel.

Op de ronde tafel licht de jongere zijn herstelplan en acties toe en waarom hij/zij deze op wil nemen. Op dit moment spreekt men het engagement om stappen van het herstelplan uit te voeren na het verblijf uit. Het is de bedoeling dat het plan en de doelen daarin zo concreet mogelijk beschreven worden. De doelstellingen worden zo meetbaar mogelijk geformuleerd (SMART). Er wordt verduidelijkt wat er zal gebeuren, wanneer dit zal gebeuren en wie de jongere hierin zal ondersteunen. Doelstellingen kunnen ook gericht zijn op de periode na het verblijf in de GI.

Als uit de voorbereiding van de doelstellingen blijkt dat de jongere ook naar het slachtoffer verantwoordelijkheid wenst op te nemen, wordt de betrokken HCA dienst uitgenodigd op de ronde tafel om dit deel van het plan verder op te nemen. Het uiteindelijke doel van deze stap is om te komen tot een concreet en helder geformuleerd plan. Indien alle actoren zich kunnen vinden in het plan wordt dit ook naar de jeugdrechter/consulent opgestuurd.

FICHE 7	HERSTELPLAN
FICHE 13	INFO HCA DIENSTEN

Timing

De timing van deze fase is afhankelijk van de duur van het verblijf van de jongere. Het wordt steeds geëvalueerd op de Ronde tafels:

- Na 14 dagen en na 2 (verblijf 3 maand)
- Na 14 dagen, 3 maanden en 5 maanden (verblijf 6 maand)
- Na 14 dagen, 3 maanden, 6 maanden en 8 maanden (verblijf 9 maand)

Actoren:

- Jongere
- Ouders
- Trajectcoördinator
- Contextbegeleider
- Individueel begeleider
- HCA partner

4. Bronnen



- Agentschap Opgroeien (2019). *Modulering van de publieke jeugdinstanties 3.0*. geraadpleegd via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/modulering_publieke_jeugdinstanties_3.0.pdf
- Agentschap Opgroeien. (2020). *Werken aan herstel binnen de gemeenschapsinstelling een visietekst*. Intern Document
- Boszormenyi-Nagy, I. (1987). *Foundations of contextual therapy*. New York (N.Y.): Brunner Mazel
- Davey, L. (2007, November). *Restorative practices: A vision of hope*. Paper presented at the 10th International Institute for Restorative Practices World Conference, Budapest, Hungary.
- Deklerck, J. (2015) *The restorative pyramid: a framework for change towards a restorative prison*. In: Brunilda Pali, Katrien Lauwaert, and Stefaan Pleysier, *The Praxis of Justice*. Liber Amicorum Ivo Aertsen. Boom Uitgevers, Den Haag, 2019. 127-140
- Deprez, S., & Michiels, M. (2020). *Beter samen!* Acco
- Depuyt, A., Deklerck, J. & Deboutte, G. (2001) *'Verbondenheid als antwoord op delinquentie'*, Leuven: Acco
- Goedseels, E., & Ravier, I. (2020). Recente ontwikkelingen in het Belgische jeugdrecht. *Justice et sécurité – Justitie en veiligheid*, 15. https://nicc.fgov.be/upload/publicaties/jsjv15_nl.pdf
- HCA Vlaanderen (2020) *Doorgroeirapport Positief Project*
- Le Sage, L. F. (2004). *De gebrekkige gewetensontwikkeling in het jeugdstrafrecht; implicaties voor de toerekening en behandeling*. SWP.
- Lippens, L., Vandeveldde, S., Vanderplasschen W, Leirs, H. & Vermeersch H. (2022) *Een onderzoek naar doelgerichte orthopedagogische activiteiten in de gemeenschapsinstellingen rond herstel van de schade als gevolg van een delict*, Ongepubliceerd rapport in opdracht van het Agentschap Opgroeien.
- Slump, G. J. (2017). Herstelgerichte detentie in Nederland 2017. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 17(3), 54–59. <https://doi.org/10.5553/tvh/1568654x2017017003007>
- Vandeurzen, I. (1999) *Een actie-onderzoek in het penitentiair schoolcentrum van Hoogstraten*. Metanoia, Driemaandelijks contactblad van de Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het Gevangeniswezen, nr. 19,
- Wachtel, T. (2016). Purpose. *Defining restorative*. International Institute for Restorative Practices.



5. Fiches

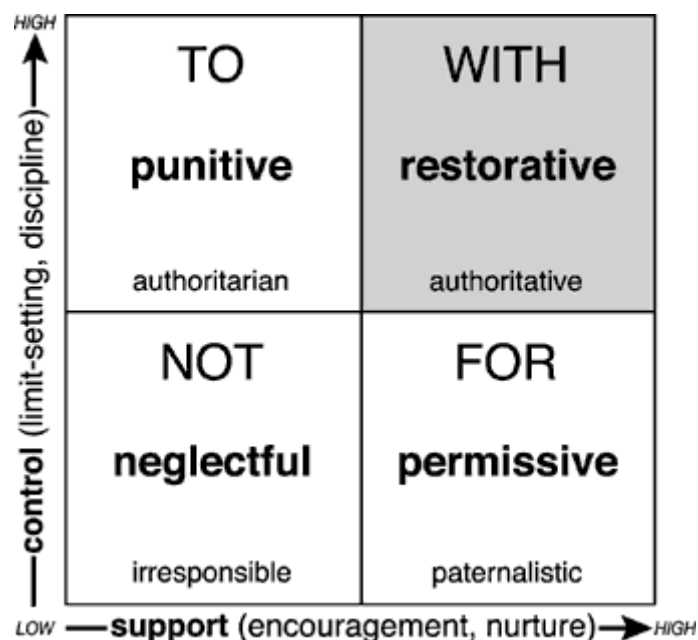


FICHE 1: SOCIAL DISCIPLINE WINDOW



Wat?

Het Social Discipline Window is een concept ontwikkeld door Glasier (1964) met brede toepassing in verschillende settings. Herstelgerichte handelingen zijn altijd verbindend en vragen, volgens Glasier, dan ook een verbindende houding. Dit concept beschrijft vier basisbenaderingen voor het handhaven van sociale normen en begrenzing van gedrag: 1) verwaarlozen; 2) toelaten; 3) bestraffen; of 4) herstellen. De vier benaderingen worden voorgesteld als verschillende combinaties van hoge of lage controle/structuur en hoge of lage ondersteuning/zorg. Ze worden voorgesteld in volgende matrix en dienen als hulpmiddel bij het reflecteren over ons handelen.



In hun boek 'Beter Samen' (2020) beschrijven Michiels & Deprez de vier pedagogische houdingen als volgt:

- Verwaarlozen: Wanneer we te weinig structuur en weinig zorg bieden, spreken we van verwaarlozen. Men kiest ervoor om niet te handelen. Een begeleider bvb. hoort hoe de ene jongen een andere uitscheldt. Hij loopt al de hele middag van hier naar daar om allerlei problemen aan te pakken. Hij is het moe en besluit niet nog meer hooi op de vork te nemen en negeert het probleem. Hij treedt bijgevolg niet op. Deze houding heeft echter een effect. De jongere krijgt het signaal dat het oké is om een andere jongen te verwijten. Jongeren zullen dat gedrag herhalen, vermoedelijk de grens wat verder stellen. De volgende collega die de strijd wel aangaat krijgt de volle lading. Men voelt zich dan niet gesteund, het team wordt moedeloos en gefrustreerd.
- Toelaten: Een houding die zich laat kenmerken door veel zorg en weinig structuur, noemen we 'toelaten'. Het gaat vaak om goed menende begeleiders die uit zorg of medeleven te



“bepamperend” zijn en jongeren verantwoordelijkheid ontnemen. Bvb: jongeren hebben de keuken niet opgeruimd nadat ze gekookt hebben. Maar de begeleider laat de jongeren gaan en ruimt zelf een groot deel op. ‘een beetje vrije tijd zal ze deugd doen’ Hier handelt de begeleider in plaats van de jongeren. Er volgt een soort aangeleerde hulpeloosheid of laksheid bij de jongeren en mogelijk ook een risico op burn-out voor de begeleider in kwestie.

- **Bestrafen:** Het tegenovergestelde van de voorgaande permissieve houding; een stijl die zich laat kenmerken door veel structuur en weinig zorg. Begeleiders die deze houding hanteren leiden met strakke hand. De jongeren gedragen zich – in het beste geval. Maar hun gedrag is gestuurd door een extrinsieke motivatie. Ze is ingegeven door angst. Begeleiders hebben vaak het gevoel dat ze niet werkelijk in staat zijn om de overtreders te motiveren en om schade te vergoeden. Hun machteloosheid wordt weerspiegeld in halfhartige pogingen om het kind aan te zetten zijn excuses aan te bieden voor de schade die hij heeft berokkend. Het verzoek leidt tot een geforceerde spijtbetuiging; het is weinig geloofwaardig. Begeleiders proberen dit te doorbreken door strenge straffen uit te delen. Een straf kan dit leed echter niet vergoeden en vergroot misschien zelfs de kloof tussen de straffende gemeenschap en het kind met het problematisch gedrag. Deze rol gaat ook verzet in de hand werken, jongeren hebben niet zo veel keuze, ofwel leggen ze zich neer bij de rol als ‘ondergeschikte’ ofwel gaan ze de machtsstrijd aan.
- **Herstellen:** Een herstelgerichte houding koppelt voldoende structuur aan de gepaste zorg. De opvoeder betreft de jongere in het proces. De begeleider stelt zich niet op als een alwetende rechter maar als een authentieke medestander en hij ontleent zijn gezag aan het wederzijdse vertrouwen en aanhalen van relatie. men gaat samen keuzes maken binnen het kader waarin men werkt. Deze houding is tegelijk preventief als curatief.

Michiels & Deprez (2020) benadrukken dat de typologieën zoals hierboven beschreven een reflectiekader bieden voor het eigen handelen. Herstelend handelen betekent volgens hen het bieden van over ‘voldoende structuur’ en ‘gepaste zorg’: de juiste mix fluctueert voortdurend. Een herstelgerichte begeleider weet dat een nieuwe groep behoefte heeft aan duidelijkheid en veiligheid en dat het makkelijker is de teugels achteraf wat te lossen dan andersom. In noodsituaties is er nood aan veel en kordate sturing. Herstelgericht werken is het bewust zijn van de positie die we innemen.

Meer weten?

- Deprez, S., & Michiels, M. (2020). *Beter samen!* Acco.



FICHE 2: FAIR PROCESS



Wat?

Onderzoekers Kim & Mauborgne ontwikkelden in 2003 het concept van Fair Process. Het centrale idee van Fair Process is dat we als mensen meer vertrouwen hebben en vrijwillig meewerken aan systemen, ook als het niet noodzakelijk positieve gevolgen heeft, als we zien dat het een gevolg is van een eerlijk en rechtvaardig proces. Elk van ons heeft fundamentele behoeften om gewaardeerd te worden als mens. We willen allemaal graag gehoord worden en het gevoel hebben dat we meetellen. Ook als het gaat om processen die voorafgaan aan een straf, uitsluiting of schorsing gebeurt dit best op een faire manier. Herstelgerichte handelingen zijn op zich altijd faire processen.

Mensen hechten met andere woorden belang aan beslissingen die voor hen genomen worden, maar nog meer aan het proces dat gehanteerd wordt om tot een bepaalde beslissing te komen. Kim & Mauborgne beschrijven 3 belangrijke principes die hierin belangrijk zijn:

- **Engagement:** Het betrekken van individuen bij het nemen van beslissingen door hen uit te nodigen, hun eigen ideeën te delen en feedback te geven op de ideeën van anderen. Op die manier voelen werknemers zich gewaardeerd en ontstaat er een soort collectieve wijsheid of verstandhouding. Engagement (betrokkenheid) resulteert in beter geïnformeerde beslissingen en een groter engagement van zijn die de beslissing moeten uitvoeren
- **Explanation:** uitleggen hoe men tot een bepaalde beslissing is gekomen en welke criteria hierin hebben meegespeeld. Dat principe verzekert mensen ervan dat degene die beslissingen nemen met hun meningen rekening hielden en op een onpartijdige wijze beslissingen namen. Een transparante uitleg schept vertrouwen met betrekking tot de intenties van de leidinggevende, zelfs als de eigen ideeën verworpen blijken.
- **Expectation clarity:** Helder communiceren wat de nieuwe standaarden en spelregels zijn naar aanleiding van de genomen beslissing en wat de gevolgen kunnen zijn van het niet naleven van deze verwachtingen.

Samengevat kunnen we zeggen dat telkens wanneer we een beslissing namen over ene traject van een jongere de volgende 3 vragen gesteld moeten worden:

1. Is iedereen op wie deze beslissing invloed kan hebben gehoord?
2. Zijn we voldoende duidelijk geweest in onze uitleg?
3. Zijn we voldoende duidelijk geweest in wat er nu van de betrokkenen verwachten?

Meer weten?

- Kim, W.C. & Mauborgne, R. (2013) Fair Process, Managing the knowledge economy (HBR Classic). *Harvard Business Review*, 1-12



FICHE 3: PROACTIEF CIRKELEN



Wat?

Proactief cirkelen is een heel geschikte tool in het creëren van een warm en veilig leefklimaat en het ontwikkelen van het groepsgevoel in om het even welke groep. De methodiek kan ingezet worden in een bewonersvergadering met jongeren in de leefgroep, maar ook in leergroepen of op overlegmomenten kan het gebruikt worden. Het uitgangspunt is telkens dat de kracht om zicht te ontwikkelen in en als gemeenschap steeds in de groep zelf ligt. Door in te zetten op verbondenheid en open communicatie leggen we de basis voor een dynamische en stimulerende leefgemeenschap.

Een proactieve cirkel vertrekt logischerwijze steeds vanuit een cirkelopstelling. Zo kan elke deelnemer met iedereen oogcontact maken. Een moderator leidt het gesprek. Deze zet bij aanvang de gepaste toon en stelt de openingsvraag. Iedere aanwezige krijgt de kans om deze vraag te beantwoorden. Afhankelijk van de vraag en het onderwerp kan dit 15 tot 60 minuten duren. Er wordt afgesproken elkaar niet te onderbreken. Om cirkelen duurzaam te maken moet men er een gewoonte van maken. Door systemisch cirkelmomenten in te plannen (bv. aan het einde van elke dag) maximaliseert men het effect.

Hoe?

1. Iedereen gaat in een cirkel zitten
2. Moderator stelt een korte en duidelijke vraag (zie voorbeelden)
3. Iedereen krijgt het woord, niemand neemt het woord
4. Iedereen wordt gevraagd kernachtig zijn/haar boodschap kernachtig te formuleren
5. Niemand wordt onderbroken
6. Er wordt geen feedback op feedback gegeven
7. Elke inbreng wordt door de moderator gewaardeerd

Voorbeelden van vragen om proactief te cirkelen?

- Waar kijk je deze week naar uit?
- Wat is jouw favoriete auto/voetbalploeg/serie/film?
- Wat geeft je een goed gevoel? Waar wordt je blij van?
- Wat was het beste moment van de dag?
- Wat is je leukste herinnering van het voorbije jaar?
- Hoe zie je jezelf over tien jaar?
- Naar wie kijk jij op? Wie is je persoonlijke held?
- Welk compliment heb jij verdiend vandaag?
- Wat waardeer je aan de persoon die naast jou zit?
- ...Via [deze link](#) vind je een link met meer cirkelvragen

Meer weten?

Meer weten over cirkelen: Ligand vzw



FICHE 4: SLACHTOFFER IN BEELD

Wat?



Ook dichterbij huis vinden we herstelgerichte cursussen terug die zich richten op jongeren. In Vlaanderen betreft dit de Slachtoffer in Beeld/Zicht (SJB/Z) cursus. Dit programma, oorspronkelijk uitgewerkt voor meerderjarigen, werd stapsgewijs aangepast op maat van de minderjarigen (Lauwers, 2010). Het wordt intussen in Vlaanderen door de verschillende HCA-diensten aangeboden als leerproject, in samenwerking met de Gemeenschapsinstellingen. Op de campussen De Hutten en De Markt wordt de cursus Slachtoffer in Zicht aangeboden op de campussen van Ruiselede, Beernem en Wingene heet de cursus Slachtoffer in Beeld de inhoud van deze cursussen zijn grotendeels dezelfde.

SIB/Z is een cursus voor een groep van zes jongeren die 5 tot 8 keer gedurende 2 uur samenkomen (in totaal dus ongeveer 20u/21u) met een HCA begeleider. In deze cursus wordt er gewerkt en stilgestaan bij de feiten, maar de nadruk wordt hier gelegd op de gevolgen voor het slachtoffer. Het is een cursus waar er op een ervaringsgerichte manier gewerkt wordt doordat de deelnemende jongeren aan elkaar hun verhaal brengen. Het betreft dus geen schoolse cursus waar de focus enkel op het cognitieve aspect ligt (Lauwers, 2010). Zoals de naam aangeeft ligt het accent van deze cursus op de gevolgen en het verwerkingsproces voor de directe en indirecte slachtoffers van de feiten die de jongeren gepleegd hebben. De achterliggende reden van het plegen van de feiten komt slechts heel beperkt aan bod.

Begeleiders van de leefgroepen binnen de GI selecteren de jongeren bij wie ze de cursus nuttig achten, gezien het om een beperkt aantal plaatsen gaat. Het betreft steeds jongeren die een jeugddelict pleegden. Criteria die begeleiders hanteren zijn vaak ook de taalvaardigheid van de jongere, het kunnen functioneren in groep, en de afwezigheid van duidelijke aanwijzingen voor psychiatrische stoornissen; schade-inzicht wordt als wenselijk beschouwd. Deze jongeren nemen vervolgens deel aan een kennismakingsgesprek met de begeleiders van de HCA dienst die de cursus zullen geven.

Binnen dit leerproject wordt ernaar gestreefd om de jongere zoveel mogelijk inzicht te bieden in de gevolgen van hun delict voor het slachtoffer. Dit proberen de projectbegeleiders te bereiken door informatie op maat van de jongere mee te geven. Daarnaast wordt er gestreefd naar kennisvermeerdering en naar een bewustwordingsproces bij de minderjarige. Gedragsverandering binnen dit leerproject is geen must. In het leerproject worden verschillende methodieken gebruikt zoals stellingsspelen, slachtoffergetuigenissen, groepsgesprekken, etc. Op die manier wordt getracht jongeren enige basiskennis bij te brengen (Lauwers, 2010). De inhoud van de cursus begint vrij algemeen, naarmate de sessies volgen wordt er steeds meer gereflecteerd over het eigen delict en het eigen slachtoffer.

Meer weten?

Slachtoffer in beeld werd ontwikkeld door de HCA. Voor meer info over deze cursus kan men contact met hen opnemen.



FICHE 5: DAPPER

Wat?



In Nederland wordt in de Justitiële Jeugdinrichtingen (JJI) de cursus DAPPER gegeven aan jonge delict plegers. De cursus DAPPER is ontwikkeld voor jongeren en wordt vanaf 2015 uitgerold in de Nederlandse justitiële jeugdinrichtingen. DAPPER is opgezet als onderdeel van de basismethodiek YOUTURN: een standaardmethode voor de opvoeding en behandeling van strafrechtelijk geplaatste jongeren die in alle JJI's wordt gehanteerd en waarbij gebruikt wordt gemaakt van erkende gedragsinterventies (DJI, 2011). Binnen deze basismethodiek richt de module DAPPER zich vooral op het vergroten van het morele besef van jongeren.

DAPPER is in Nederland een verplichte groepscursus die wordt gegeven aan alle jongeren direct na de eerste intakefase in de inrichting. Er is gekozen voor een verplicht karakter van de cursus om alle jongeren iets mee te geven over het onderwerp "slachtoffers en herstel". Men wil hierbij vooral de begripsvorming van jongeren over daders en slachtoffers en wat dat voor hen betekent laten toenemen. (Zebel, et al., 2017). Enkel jongeren die niet in staat zijn om in een groep te functioneren of die de Nederlandse taal niet machtig zijn kunnen niet deelnemen.

De module kent in totaal negen wekelijkse bijeenkomsten, waarvan zeven gegeven door een gecertificeerde JJI medewerker die opgeleid is in het geven van de cursus. In totaal duurt de cursus 8u. De eerste bijeenkomst is een kennismaking. Er is ook een bijeenkomst waarbij een persoon die vroeger in geslotenheid verbleef en die deelnam aan herstelbemiddeling een getuigenis geeft en een bijeenkomst door een bemiddelaar van Perspectief Herstelbemiddeling. Er worden verschillende werkvormen aangeboden in de module, die alle als doel hebben om jongeren te laten nadenken over slachtoffers en de gevolgen van delicten voor anderen. Het doel van deze aanpak is om aansluiting te vinden bij het merendeel van de jongeren ondanks het feit dat deze zich op diverse wijzen aangesproken kunnen voelen. Een belangrijke werkwijze is dan ook dat de module algemeen begint (bijvoorbeeld de gevolgen leren benoemen van delicten voor slachtoffers), maar stapje voor stapje persoonlijker wordt (bijvoorbeeld het gaan betrekken van de gevolgen voor slachtoffers in het eigen oordeel over misdrijven). De link met de eigen feiten/delict wordt in elke sessie gemaakt. Omdat de cursus aan bod komt in kortverblijf, waar jongeren nog niet veroordeeld zijn richt de module zich niet op het confronteren van jongeren met hun daderrol en wat zij teweeg hebben gebracht bij slachtoffers; het is vooral een educatieve module die beoogt jongeren hun eigen problemen te laten verkennen en de gevolgen van criminaliteit voor anderen laten begrijpen.

Meer weten?

- Via [deze link](#) kan je de handleiding van DAPPER raadplegen.
- Stichting 180 in Nederland geeft trainingen om DAPPER begeleider te worden.



FICHE 6: FILMS OVER HERSTEL

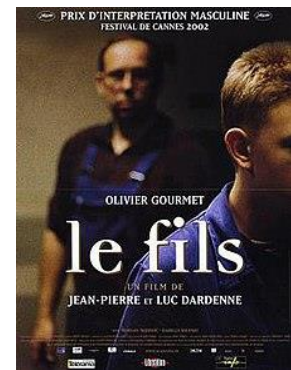
Wat?

Enkele kijktips voor films die gaan over herstel en de gevolgen van delicten voor slachtoffers en daders. Na de films kan er in een cirkel gesproken worden over hoe iedereen de film ervaarde.



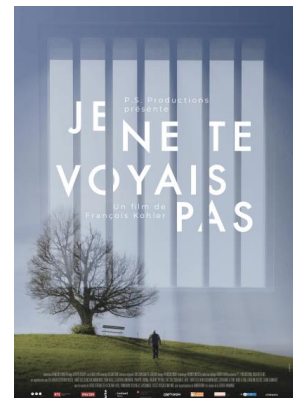
Les Fils (2002)

Olivier werkt als instructeur in een centrum voor jongeren met een gedragsstoornis. Als op een dag de 16-jarige Francis aankomt in het centrum, is Olivier volledig van de kaart. Francis was namelijk ooit zonder het te weten betrokken bij een ingrijpende gebeurtenis in zijn leven. Hij vertelt zijn ex-vrouw Magali over Francis en zij slaat in paniek. Olivier raakt geobsedeerd door de jongen en achtervolgt hem.



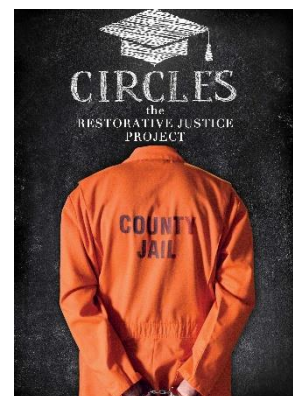
Je Ne Te Voyais Pas (2019)

Een documentaire die de moeilijke reis van slachtoffers en daders volgt in hun reis doorheen het herstelrecht.



Circles: The Restorative Justice Project (2018)

Deze documentaire volgt Eric Butler, een mediator die rassendiscriminatie op scholen wil tegengaan door schorsingen en verwijderingen te vervangen door mentorschap en conflictbemiddelingscirkels. Butler, die worstelt met de opvoeding van zijn 15-jarige zoon Tre in een buurt die gedomineerd wordt door bendes en drugsdealers, wordt op de proef gesteld door zijn RJ-strategie wanneer Tre in de gevangenis belandt voor een misdaad die hij niet heeft begaan.



Meer weten?

Meer beeldmateriaal over Restorative Justice is terug te vinden op volgende website:
<https://www.euforumrj.org/en/films-and-documentaries>



FICHE 7: HERSTELPLAN



Op .././20.. dachten volgende betrokkenen samen na over stappen die gezet kunnen worden in het herstellen van de schade ten gevolge van het delict van

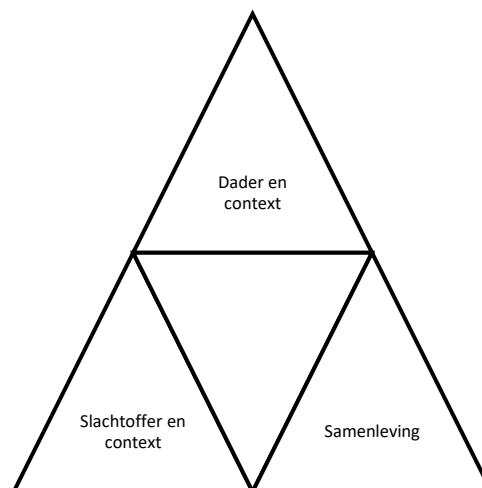
NAAM	RELATIE TOT DADER

KORTE OMSCHRIJVING VAN DE FEITEN:

HERSTELACTIES

NR.	ACTIE
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

PLAATS VAN ACTIES IN HERSTELDRIEHOEK



FICHE 8: HERSTELPLAN VOORBEELD



Op 12/04/2022 dachten volgende betrokkenen samen na over stappen die gezet kunnen worden in het herstellen van de schade ten gevolge van het delict van

NAAM	RELATIE TOT DADER
JANUS JANSSENS	Dader
MARIE VERBEEK	Moeder
SEBASTIAAN	Vader
KEVIN LUYCKX	Vriend
LIETJAN LAMMINGS	Contextbegeleider
ARTHUR PETERS	Individueel begeleider
...	

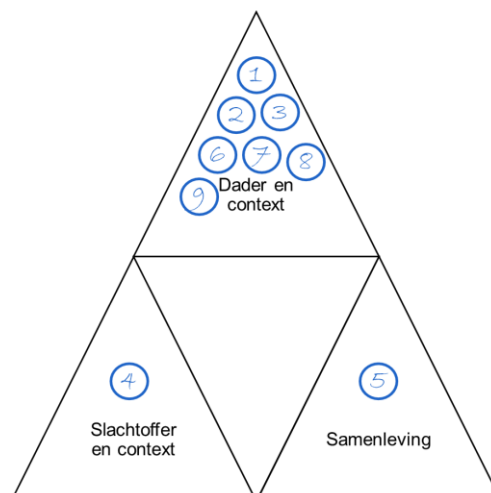
KORTE OMSCHRIJVING VAN DE FEITEN:

DIEFSTAL MET GEWELD IFV DRUGSHANDEL

HERSTELACTIES

NR.	ACTIE
1.	Goed gedrag en inzet tijdens het verblijf in de GI
2.	Deelname aan Leergroep Herstel in de GI
3.	Deelname aan Leergroep rond morele ontwikkeling
4.	Excuusbrief aan slachtoffer + wil inzetten op herstelbemiddeling
5.	Vrijwilligerswerk in dierenasiel
6.	Zoeken naar nuttige vrijetijdsbesteding
7.	Zoeken naar psychologische begeleiding
8.	Maandelijkse plastest
9.	Gesprek bij instantie die werkt rond drugs en hiervan verslag opmaken

(Dit herstelplan is een uitgebreid voorbeeld)



FICHE 9: TIJDSLIJN MET FOCUS OP HERSTEL



Wat?

De bedoeling van het bespreken van de tijdlijn

Er wordt met de jongere en zijn context nagedacht over de feiten, gevoelens en gedachten voor tijdens en na het delict. Dit gebeurt samen met de context van de jongere, ook zijn beschrijven hoe ze dit ervaren.



Men stelt bij elk moment op de tijdlijn de 5 herstelgerichte vragen:

- Wat is er gebeurd?
- Wat dacht je toen het gebeurde? Wat denk je nu?
- Wat voelde je toen het gebeurde? Wat voel je nu?
- Wie is er ook nog betrokken bij wat er gebeurd is?

Op het einde wordt de laatste herstelvraag gesteld:

- Hoe kan de aangerichte schade hersteld worden?

Soms is het handig om de tijdlijn op een groot papier af te drukken en met post It's te werken. Iedereen kan dan opschrijven wat hij/zij dacht of voelde doorheen de tijdlijn. Ook het gebruik van Dixit kaarten is soms handig om gevoelens te beschrijven.



FICHE 10: TAART VAN VERANTWOORDELIJKHEID



Wat:

Aan de hand van deze methodiek gaat men nadenken over verantwoordelijkheid. We dagen de jongere uit om verschillende standpunten in te nemen en krijgen zich op hij/zij de feiten beleefde. De jongere en zijn context geven aan hoe zij de verantwoordelijkheid van verschillende actoren rond de feiten inschatten. Ze doen dit voor zichzelf maar ook voor partijen die niet betrokken kunnen worden zoals: het slachtoffer, de jeugdrechter, een getuige in de straat, de moeder of vader van het slachtoffer.

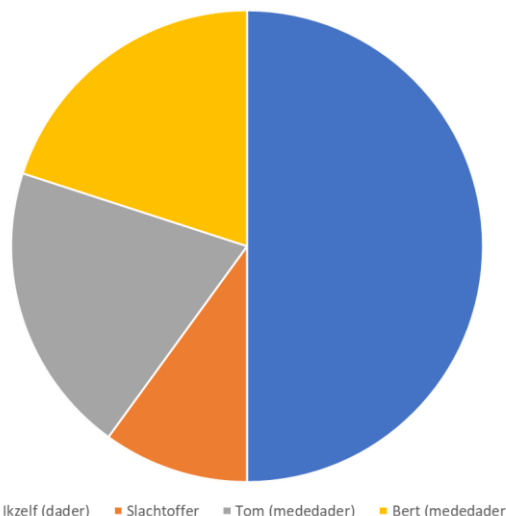
Materiaal:

Papier, balpennen, eventueel kleurpotloden

Werkwijze:

De ouders of context van de jongere krijgen elke een blad met hierop een aantal cirkels. Boven elke cirkel schrijft men de naam van wie deze 'taart van verantwoordelijkheid is'. Hierna kan iedereen de taart verdelen volgens het percentage verantwoordelijkheid dat iedereen had voor de feiten.

Taart van verantwoordelijkheid van David



- De dader
- Het slachtoffer
- Mededaders
- Jeugdrechter
- Getuige
- ...

Nadien leggen we de taarten bij elkaar en er wordt met elkaar in gesprek gegaan over de verschillen. Iedereen duidt de verdeling van de taart.



FICHE 11: “HERSTEL VANUIT DE CEL”



Wat:

Dit werkboek is bedoeld voor persoon in geslotenheid die aan de slag willen met de schadelijke gevolgen voor hun slachtoffer en willen zoeken naar welke stappen ze kunnen zetten om hiervoor verantwoordelijkheid op te nemen. Het boek bestaat uit een mentaal en praktisch 9 stappenplan/werkmodel dat is samengevat in 9 werkwoorden waar persoon in geslotenheid mee aan de slag kunnen. Er is ook een overkoepelend 10e werkwoord: herstelgericht werken. Deze werkwoorden zijn steeds belangrijke stappen binnen een herstelproces. Elk hoofdstuk focust op een verhaal gelinkt aan een werkwoord.

<p>1. <u>Herkennen</u> Lastige gevoelens en moeilijke situaties die aan de basis liggen van je misdrijf kunnen benoemen en leren inzien dat er ook andere manieren zijn daarmee om te gaan.</p>	<p>6. <u>Vervolledigen</u> Feiten niet ontkennen, minimaliseren of goedpraten maar volledig onder ogen zien en nadenken vanuit jouw perspectief en dat van alle andere betrokkenen evenals jouw slachtoffer en eventuele getuigen</p>
<p>2. <u>Aanvaarden</u> Toegeven dat je strafbare feiten gepleegd hebt en bepaalde problemen hebt die aan de basis liggen van je misdrijf. Bewustwording van andere manieren daarmee om te gaan en daarbij hulp vragen en aanvaarden van anderen</p>	<p>7. <u>Verplaatsen</u> Weten welke gevolgen je misdrijf kan hebben voor je slachtoffer en die gevolgen kunnen invoelen en praten over je misdrijf als het ware vanuit de positie van je slachtoffer.</p>
<p>3. <u>Beslissen</u> Keuze maken tussen verschillende mogelijkheden en de gevolgen van die beslissing of keuze aanvaarden ook als die minder aangenaam zijn en zoeken naar een gepaste manier om die uit te voeren, met betrekking tot je delict maar ook ten aanzien van je slachtoffer</p>	<p>8. <u>Erkennen</u> Respecteren dat strafbare feiten door je slachtoffer op een andere manier werden ervaren en dat het verhaal van je slachtoffer over de feiten anders maar even geldig is als jouw versie van de feiten</p>
<p>4. <u>Verantwoorden</u> Verantwoording afleggen door te zoeken naar achtergronden en motieven bij het plegen zonder deze als excuus te gebruiken en verantwoordelijkheid opnemen in heden en toekomst door met de inzichten over je misdrijf en de situatie van je slachtoffer op gepaste manier aan de slag te gaan</p>	<p>9. <u>Spijten</u> Verwijst naar een rouwproces dat je doormaakt omdat je beseft dat je iemand schade berokkend hebt die niet meer ongedaan gemaakt kan worden. Gaat verder dan voelen: tonen doordat je in het bijzijn van anderen toont dat je spijt hebt.</p>
<p>5. <u>Vertalen</u> Van schuld- en schaamtegevoelens; die toelaten en er niet van wegdraaien maar aangrijpen als</p>	<p>10. <u>Herstelgericht werken</u> Betekent dat je bereid bent om zorgvuldig aandacht te besteden zowel aan de schade die</p>



<p>motor om te doen wat je te doen staat: verantwoordelijkheid opnemen en proberen de gevolgen van je daden te herstellen</p>	<p>je berokkend hebt als aan het daadwerkelijk herstel van die schade ten aanzien van alle betrokkenen. Dat kan op elk moment na het misdrijf, dus ook in de gevangenis, zowel voor als na de veroordeling.</p>
---	---

Tabel 1: Werkwoorden binnen herstel (Daele & Vanhoeck, 2007)

Ieder hoofdstuk begint met een persoonlijke getuigenis waarin een fictieve dader vertelt over de strafbare feiten die hij gepleegd heeft. Dit kan over verschillende soorten feiten gaan, zoals diefstal, geweld, drugsmisbruik, inbraak, doodslag,... Daarna volgt steeds een brief van een persoon die in het leven van de dader een speciale rol speelt. Dat kan een geliefde, een kind, een leraar, een ouder, een buurman, een pastoor/religieuze begeleider, of zelfs een slachtoffer van de dader zijn. Deze persoon schrijft de persoon in geslotenheid een brief met de bedoeling hem/haar uit te nodigen om na te denken over wat er gebeurd is. Ten slotte volgt bij ieder hoofdstuk een werktekst met enkele opdrachten en vragen. De werkteksten zijn opgebouwd rond de werkwoorden die worden beschouwd als belangrijke stappen in het herstelproces, bijvoorbeeld herkennen, aanvaarden, verantwoorden, verplaatsen... De jongere wordt uitgenodigd om actief na te denken en concreet te oefenen. Daarom eindigt iedere werktekst met een aantal opdrachten. De opdrachten gaan niet enkel over de getuigenis van de dader of de brief maar leggen ook steeds de link met het eigen misdrijf en de eigen slachtoffer(s).

Meer weten?

Daele, E., & Vanhoeck, K. (2007) *'Herstel Vanuit De Cel: werkwoorden voor daders'*. Federale overheidsdienst Justitie, Brussel

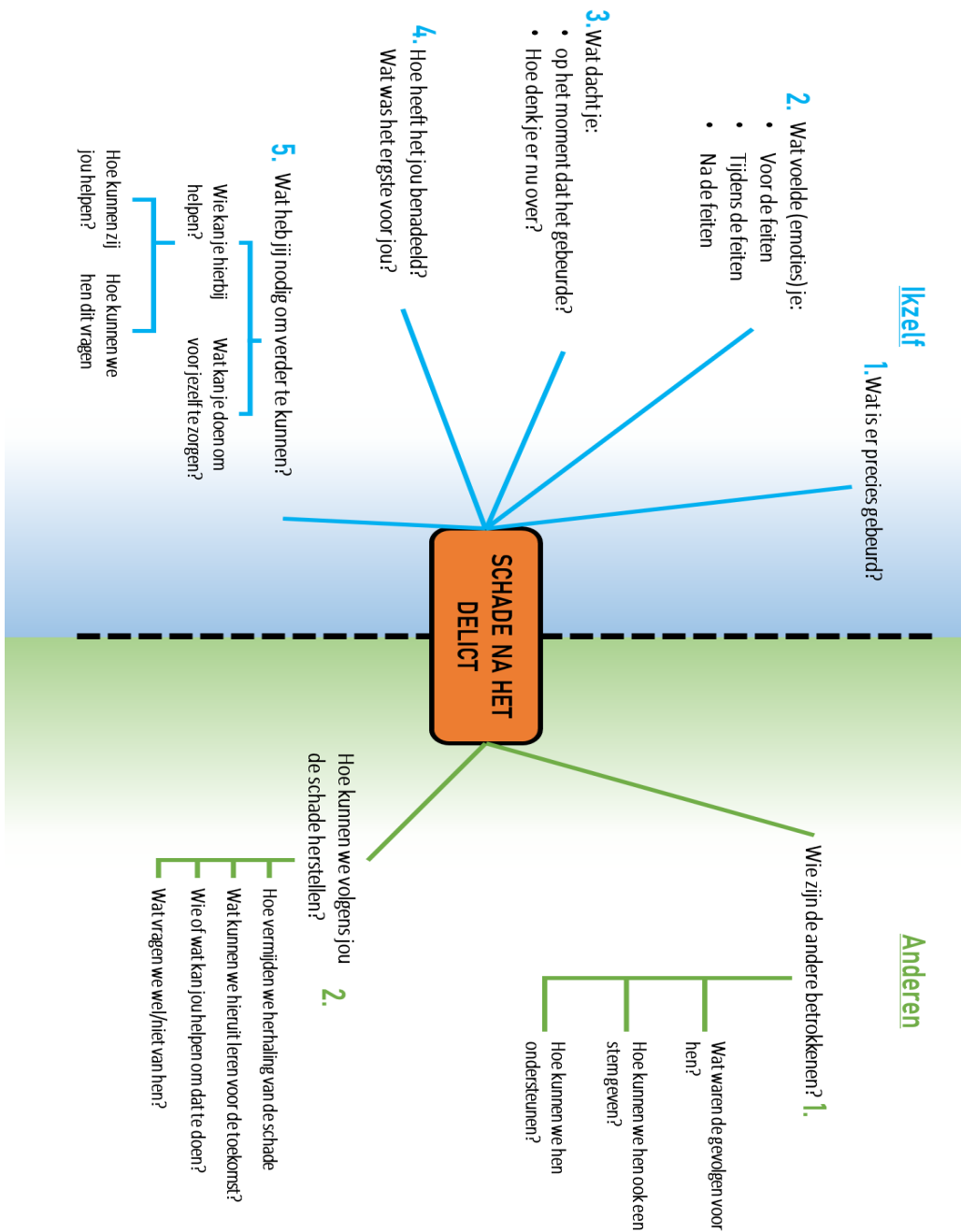


FICHE 12: VRAGEN OM TOT HERSTELACTIES TE KOMEN

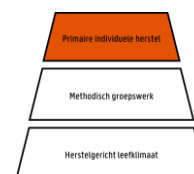


Wat?

Een algemene vragenspin die gebruikt kan worden tijdens het bespreken van een conflict/delict om tot herstelgerichte acties te komen. Deze vragenspin kan initieel gebruikt worden om het herstelplan vorm te geven en een eerste keer af te toetsen hoe de jongeren de feiten beleefde, maar kan ook helpen tot het komen van concrete herstelacties.



FICHE 13: OVERZICHT HCA DIENSTEN & MAATREGELEN



In Vlaanderen voorzien de HCA diensten de herstelgerichte reacties op jeugddelicten. Deze werden in Vlaanderen opgericht om herstel als een volwaardige, rechtelijke reactie op een jeugddelict uit te bouwen en aan te bieden, en dit aan alle partijen die – als dader of slachtoffer - betrokken waren bij een delict. Doorheen de tijd bouwden de HCA-diensten veel expertise op in het samenbrengen van slachtoffer, dader en maatschappij en het werken rond herstel van schade van delict met jongeren. Deze diensten zijn verspreid over Vlaanderen.

West-Vlaanderen	Bureau Alternatieve Afhandeling Brugge	www.depatiovzw.be/nl/onze_afdelingen/baab
	VZW cohesie	www.cjgb.be/cohesie
	DIVAM	www.votjeugdhulp.be/voorstelling-Divam
Oost-Vlaanderen	VZW PARCOURS	www.vzwparcours.be
Antwerpen	Antwerpse Dienst Alternatieve Maatregelen	www.hca-adam.be
	Vzw Cirkant	www.cirkant-vzw.be
	Elegast	www.elegast.be/jeugdzorg/hca
	Emmaus – HCA BIC	www.jeugdzorgemmausmechelen.be
Limburg	Bureau Alternatieve Afhandeling Limburg	www.baallimburg.wordpress.com
Vlaams-Brabant	Alba vzw	www.alba.be

In het jeugddelinquentedecreet zijn verschillende herstelgerichte maatregelen opgenomen die zowel op niveau van het jeugdparquet als jeugdrechtbank opgelegd kunnen worden. De HCA diensten zijn verantwoordelijk voor de opvolging van de herstelgerichte maatregelen en verzorgen tevens de communicatie met de jeugdrechtbank of parquet.

Leerproject	Het leerproject richt zich tot minderjarige plegers van geweld-, vermogens-, drugs- en/of seksuele delicten die erkennen in de fout te zijn gegaan. Het leerproject geeft de minderjarige de kans om over zijn gedrag, de feiten en de gevolgen na te denken. Er wordt stilgestaan bij zijn voorgeschiedenis en toekomst, met oog voor de context. Verder is er aandacht voor het opnemen van verantwoordelijkheid en voor de keuzes en beslissingen die de jongere kan maken.
Gemeenschapsdienst	Gemeenschapsdienst is een maatregel van de jeugdrechter waarbij de jongere een bepaald aantal uren moet werken. Het gaat om een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut. Via de gemeenschapsdienst krijgt de jongere inzicht in zijn eigen kunnen en falen. De pedagogische visie legt de



	<p>klemtoon op het BIJ-leren i.p.v. het AF-leren. Bovendien geeft de sanctie de jongere het gevoel dat hij voor zijn daad heeft geboet en de schade zelf heeft kunnen herstellen, zij het dan symbolisch via werk ten bate van de samenleving.</p>
HERGO	<p>Wanneer een jongere een delict heeft gepleegd, kan de jeugdrechter een herstelgericht groepsoverleg (HERGO) voorstellen. Dat is een bijeenkomst waarbij de minderjarige dader en het slachtoffer, elk met hun achterban, op zoek gaan naar een constructieve oplossing voor de gevolgen van het delict. Bij een HERGO kan het slachtoffer duidelijk maken wat de feiten betekend hebben en/of wat de eventuele verdere gevolgen hiervan zijn (geweest). Door een ontmoeting met de dader komt hij meer te weten over de jongere en zijn achtergrond en kan hij antwoorden krijgen op zijn vragen. Het slachtoffer wordt actief betrokken in het zoeken naar een vorm van herstel. De dader krijgt de kans om te begrijpen wat de gevolgen zijn van zijn daden en gaat zelf op zoek naar een oplossing om zijn fout zo goed mogelijk te herstellen. Zo kan hij verantwoordelijkheid opnemen voor de feiten en een voorstel doen om in de toekomst een herhaling ervan te vermijden.</p>
Herstelbemiddeling	<p>Herstelbemiddeling is een aanbod van het parket of op voorstel van de jeugdrechter, aan de minderjarige dader (en zijn ouders) en aan het slachtoffer van een misdrijf. Samen met een neutrale bemiddelaar wordt gezocht naar een mogelijke vorm van herstel en/of wordt er gecommuniceerd omtrent de feiten en de gevolgen ervan. Herstelbemiddeling is een vertrouwelijk proces tussen de partijen waaraan ze vrijwillig deelnemen. Bemiddeling geeft alle betrokkenen de kans om een actieve rol op te nemen. Beide partijen kunnen hun verhaal brengen en eventuele verwachtingen uiten. Er wordt eveneens gezocht naar een manier om met de gevolgen van de feiten om te gaan.</p>
Positief project	<p>Het positief project is een nieuwe mogelijkheid binnen het decreet Jeugddelinquentierecht, als reactie op een jeugddelict. Het positief project doet een appél op de jonge dader om op een actieve en constructieve wijze zelf antwoorden te bieden. De minderjarige moet kunnen rekenen op de nodige begeleiding en ondersteuning, maar de mogelijkheid wordt voorzien dat de jongere zelf initiatief neemt. Het kan bijvoorbeeld gaan over het volgen van een begeleiding met betrekking tot een agressie- of verslavingsproblematiek, het omgaan met druk uit de omgeving ...</p>

